

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №9 (85)
(верасень)

www.lit-bel.org www.novychas.info

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадская жыцё верасня	c. 2.
«ПАМЯЦЬ»: А. ПЕТРУШКЕВІЧ: да 100-годдзя Н. АРСЕННЕВАЙ	c. 3.
«ПРОЗА»: быліца Юры НЕСЦЯРЭНКІ «Шоў павінна працягвацца»	c. 4.
«ПАЭЗІЯ»: новыя вершы Міхаіла СКОБЛЫ	c. 5.
«ПРОЗА»: апавяданне А. АНЦІКЯНА «Ахвяра Кампанэлы»	c. 6.
«ФОРУМ»: «Каліноўскі цыкл» з Летувы ў перакладах Леаніда БАРШЧЭУСКАГА	c. 7.
«ЧЫТАЛЬНЯ»: Аляксей ФЛАТАЎ пра Уладзіміра КАЛЕСНІКА	c. 8-9.
«ЭС»: згадкі Генадзя БУРАЎКІНА пра «маладосцёўскую» пару	c. 10.
«ПЕРАКЛАД»: «Белы мармур» Цыпрына Каміля НОРВІДА	c. 11.
«ЗАПІСЫ»: С. ЗАКОННІКАЎ пра свае колішнія вайсковыя зборы..	c. 12.
«ГРАМАДА»: пра юбілей Берасцейскай бібліі і пра фотаздымак Максіма Багдановіча	c. 13.
«КРЫТЫКА»: пра новыя кніжныя выданні	c. 14.
«ДРУК»: агляд Легала чарговага нумара часопіса «ДЗЕЯСЛО»	c. 15.
«СВЕТ»: новіны літаратурнага замежжа	c. 16.

▶ ПОГЛЯД

РАСІЯ ЯК МІФАТВОРЦА

Міхась БУЛАВАЦКІ

Уапошні час мяне не
пакідаюць думы пра Расію —
нашага вечнага спадарожніка
і неадчэннага сябра.

Неадчэннага, бо мы нібыта катаржнік і канваір — скаваныя наручнікамі. І нельга разніць іх, бо заржавеў ключ ад доўгага не-карыйстання і ўвогуле згубіўся. І брыдуць цяпер двое небаракаў у часе і прасторы, і ўсё вымушаны рабіць разам, нават да ветру схадзіць. І ўсё адзін пра аднаго ведаюць наскроў. Усё прадказальна без слоў і без доўгага роздуму. І гэта ўжо выклікае раздражненне, што другі пра цябе ўсё ведае, да дна душы, куды і самому заглядаўца не вельмі хочацца...

З боку дык і не разбярэш, хто там катаржнік, а хто канваір. Мае рацюю той, хто мацнейшы, як заўжды ў прыродзе. Але ў чым моц?..

Дзіўная краіна Расія. Яна падаравала свету шмат людзей высокага духу. І многа зла, крыва і войнаў. Цяжкое мінулае цісне, гняце, не дае спакою. А спакою хочацца. Век такі, не маладзенькая ўжо. І Расія стварае міфы пра сваю дабрыню.

Дзе-небудзь распачынаеца вайна ці якія хвяляванні — Расія абавязкова «суне свой нос». І называе гэта міратворчасцю. То яна мірыла палякаў у часы «Салідарнасці», то немцаў, падзяляючы іх Берлінскай сцяной, то чэхаў ды славакаў. Ці вось яшчэ адзін міф: Расія як міратворца ў Югаславіі. Колькі ляманту пра міратворчую місію! Колькі паказальных мэропрыемстваў!..

А калі праста задумацца над пытаннем: што было б у Югаславіі, калі б Расія не ўмешвалася? Адказ тут доўга шукаць не трэба, ён навідаво: вайна скончылася б тым жа — капітуляцыяй Мілошавіча, толькі нашмат раней. Бо Мілошавіч, разлічваючы на больш істотную падтрымку Масквы, адцягваў гэткі канец, колькі можна было. Без Расіі вайна скончылася б нашмат раней, а таму нашмат менш было б ахвяраў, нашмат менш было б разбурэнняў. І калі гэта ўсвядоміць, то выказавані пра міратворчую ролю Расіі набываюць адценне нейкага цынічнага блузнерства.

Расія не можа быць міратворцам. Гэтая нямогласць абумоўленая не толькі яе сучаснымі тэрыяльнымі станамі, але больш

— прычынамі гісторыка-генетычнымі. Краіна-заваёўнік, якая ўнесла ў гісторыю цывілізацыі ці не найбольшую колькасць войнаў, наўрад ці можа ўсведамляць сабе сутнасць і ступень маральнасці міратворчай місіі. Хаця я мог бы называць шмат расійскіх славутасцяў, якія і па духу свайму, і па норме паводзінай міратворцы ў самым высокім сэнсе гэтага слова, але такія людзі (як, напрыклад, А. Сахараў) ніколі не стаялі, не стаяць сёння і, мне здаецца, не будуць стаяць ля стырна расійскай палітыкі.

Новаствораная пасля распаду СССР Расія паспрабавала быць дэмакратычнай. Атрымалася кепска. І не зможа Расія існаваць у дэмакратычным стане, пакуль з галоў яе насельнікаў не выветрыцца дух імперскасці. Гаворка тут не ідзе пра Пуціных-Зюганавых ці іншых стырнавых. Гаворка пра расійца звычайнага, шэраговага.

Людзі Расіі самі па сабе ўжо й не здольныя заўважаць ступень гэтай сваёй хваробы. А чалавеку збоку яна кідаецца ў очы амаль ці не пры кожным кантакце з расійцам.

Вось багатая газета «Новыя ізвестія» некалі падаравала малым дзесяцям чачэнскіх уцекачоў месячны адпачынак на Чорным моры. Рассаджваючы па аўтобусах і абураючы: «Гэта ж трэба! Ніводзін з дзяцей не ведае расійскай мовы!» На думку прад-

стаўнікоў даволі прагрэсіўнай газеты, шасцігадовае чачэнскае дзіця абавязана ведаць расійскую мову. А якую мову павінен ведаць шасцігадовы татарын ці карэл? Таксама расійскую? А куды ж дзіяваць мову родную, на якой размаўляюць іх бацькі? Ну ніяк не лезе ў галаву расійскага абываталя думка аб tym, што гэта нармальная з'ява, калі маленькі чалавек ведае толькі родную мову. А расійская мова, як ні круці, не родная. Цікава, колькімі мовамі валодае звычайны шасцігадовы расійскі хлопчык ці дзяўчынка? Няўко ж дзвюма ці трывма?!

Вось вядомы пісьменнік-гумарыст М. Задорнаў, гастралючы ў Мінску, завітаў у «Макдональдс» падсілкавацца і ўбачыў там на цэнніку слова «чызбургер», на турнална напісаны па-беларуску з літарай «ы». Але чалавеку не прыйшло (і, мабыць, не магло прыйсці) да галавы, што слова напісаны не па-расійску. На яго думку, у Мінску і не могуць пісаць не па-расійску. Ён палічыў, што гэта такая дзіўная памылка ў расійскай мове і дапоўніў ёю сваю калекцыю падгледжаных недарэчнасцяў. Цяпер ці не на кожным са сваіх выступленняў ён распавядае пра мінскі «чызбургер». Вось так бывае, што беларуская мова і ўласная амбеванасць дапамагае расійскім майстрам слова зарабляць гроши. Сумнае «ха-ха!».

А некалі вядомы расійскі пісьменнік, нобелеўскі лаўрэат,

выказаўся наконт таго, як «обустроить» Расію. І, «обустроіваючы» яе, ён заадно «обустроівае» і Беларусь з Украінай як дзве часткі Pacii.

А раней расійскі радыёжурналіст распавядаў пра тое, як Зюганau адзначаў дзень смерці Леніна. Перадаючы слова лідара камуністаў, журналіст хацеў выказаць сваю нязгоду з імі. І ён нагадваў слухачам пра тое, як Ленін гандляваў «ісконно русскими землями», падпісваючы «Брестскім миром». Журналісту нязцяпіц, што ён тым самым квапіцца на тэрытарыяльную цэласнасць суседняй дзяржавы. Для яго Беларусь як асобная краіна не існуе. Ён мысліць катэгорыямі і маштабамі Расіі вялікай, і яму ніяма справы да пачуццяў нейкіх там беларусаў, чачэнцаў, удмуртаў.

Больш за тое, нават гэтыя пачуцці расіец трактуе на прыемны для сябе лад, яму хочацца (а таму ён так і бачыць), каб усе гэтыя «малыя народы», на чых землях ён гаспадарыць і пануе, былі ўдзячныя яму. І ствараеца чарговы міф — пра дабрачыннасць заваёўніцкай дзейнасці Расіи, пра тое, што народы толькі ѹ чакалі «выратавальнага» прышэсця расійскіх войскаў і сустракалі Ермака, Суворава і г.д. хлебам-соллю з мокрымі ад удзячнасці вачыма і з паклонамі да зямлі. «А хіба не так?!» — чую я здзіўлена пытанне аднаго з маіх расійскіх сяброў.

Гэты міф найбольш выразна адлюстраваны ў гістарычным трактаце («опыты исторической публицистики») нейкага Ф. Несцерава, выдадзеным у 80-х гадах аж трыма буйнымі выдавецтвамі і ўзнагароджаным прэміяй ці не раней, чым той нарыс паступіў у кнігарні. Нягледзячы на адмысленасць гэтай кнігі, адзін сказ адтуль заслугоўвае, каб яго працьтаваць: «В целом для России XIII-XVIII веков состояние мира было скорее исключением, а война — жестоким правилом». Шэсць стагоддзяў амаль бесперывных войнаў!!! А ці нашмат лепшыя наступныя два? Толькі для Ф. Несцерава гэта правільныя войны, з карысцю і для Расіі, і для заваяваних ёю народаў.

Але ж як была Расія пры царызме «жандармам Еўропы», такай яна засталася і пры саветах. Праўда, не для ўсёй Еўропы, а для «сацыялістычнага лагера». Наставаўшы лагера на сваёй тэрыторыі, расійскія старшыні стварылі лагер і ў Еўропе. Ім здавалася, што ў іх лагеры жыць будзе добра. І яны абураціся няждзячнасцю вугорцаў, чэрніх, падлякаў, якія раз-пораз спрабавалі вызваліцца з гэтага лагера. Абураціся настолькі, што зацікалі гэтую няждзячнасць узброенымі войскамі і танкамі.

Міф аб дабрачыннасці расійскіх войнаў развіваецца ў іншым міфе — аб tym, як народы, абласканыя Расіяй, хутка развіваюць свою культуру, свою прамысловасць, народную гаспадарку, мастацтва. Маўляў, без Расіі нічога гэтага не было б (проста дзіўу даеся, як гэта незаваяваная Расія Японія яшчэ неяк развіваецца).

Але было б ці не было б, — не будзем спрачацца. Важней тое, што дабрачыннасцю тут і не пахне. Плата за такую дапамогу звыш меры! Якуюка золата і алмазы, чачэнская нафта, крымскія ўзбрярэжжы, карэльская ляса, чукоцкія цюлені і каляровыя металы, мардоўскі мёд, эвенкійская пушніна — усё гэта папаўняе чэрвя Расіі, даволі часта не на карысць ні ёй, ні абрааваным народам. Варты тут успомніць, што культурныя каштоўнасці, вывезеныя пры эвакуацыі на пачатку вайны з Беларусі, дагэтуль не вернутыя нашай краіне. Яскравы прыклад рабаўніцтва дзяржавы дзяржавай.

Расія скарыстоўвае нават душы прысытоенных народаў. «Вялікі рускі пісьменнік Чынгіз Айтматав!

Працяг на стар. 15 (7) ▶

НАВІНЫ

10 (2)

Саюз

ШКОЛА МАЛАДОГА ЛІТАРАТАРА

**Пачаўся другі набор
навучэнцаў у Школу маладога
літаратара пры ГА «Саюз
беларускіх пісьменнікаў» на
2013–2014 навучальны год.**

Заняткі будуць праходзіць у Мінску з сярдзіны кастрычніка па травень два разы на месец: у суботу (практычныя заняткі) і сераду (лекцыі і майстар-класы). Наведнікам з рэгіёнаў — спрыянне з даездам. Навучанне ў Школе — бясплатнае, група — 15-20 чалавек, выкладанне будзе весціся па-беларуску.

Школа дзейнічае як нефармальны адукацыйны праект, сертыфікат аб яе заканчэнні не замяняе дыплома афіцыйных навучальных установ.

УМОВЫ ДЛЯ КАНДЫДАТАЎ:
Узрост — да 25 гадоў.

ПЕРАМОЖЦЫ КОНКУРСА «ЭКСПЛІБРЫС» ІМЯ ЯНКІ МАЎРА

**10 верасня былі падведзеныя
вынікі конкурса
«Эксплібрыс» імя Янкі Маўра,
запачатканага Саюзам
беларускіх пісьменнікаў.
Сябрам журы было вельмі
непроста вызначыцца з
пераможцамі — сярод твораў,
пададзеных на конкурс, былі
і коміксы, і пераклады, і цэльныя
праекты кніг.**

Сярод 117 удзельнікаў было шмат таленавітых і вартых увагі аўтараў, адзначылі ўсе пісьменнікі, якія ацэнівалі іх. У выніку абмеркаванняў нарашце названыя 12 фіналістаў: трох пераможцы і дзеяць сябрами.

Першае месца прысуджана Вользе Гапеевай — за казачныя гісторыі «Сумны суп», а разам з дыпломам пераможца атрымае планшэт ад кампаніі «Prestigio» і права выдаць сваю кнігу.

Другім месцам уганаравана Дар'я Вашкевіч за казку «Баваўняна дзяўчынка» (твор быў ілюстраваны мастачкай Аленай Медзякоўтай). Пераможца атрымае чыгар-букардыэр ад нашых партнёраў і магчымасць выдаць кнігу.

Трэцяе месца заняў пераклад «Чараўніка краіны Озы» Френка Баўма, пераствораны на беларускую мову Сержуком Мядзведзеўм, якому таксама дастаецца чыгар-букардыэр.

У дзясятку дыпламантаў уваішлі (у алфавітным парадку):

Для падачы заяўкі кандыдату на запісеннне ў Школу неабходна даслаць свой уласны празаічны мастацкі тэкст любога жанру аўтам 2–5 старонак, а таксама матывацыйны ліст з адказам на пытанне: «Чаму вы хочаце вучыцца ў пісьменніцкай школе?».

АФАРМЛЕНИЕ ЗАЯЎКІ:

Заяўкі прымаюцца па электроннай пошце да 1 кастрычніка па адрасе sbp@lit-bel.org.

Тэму ліста пазначце «Школа».

Прозу і матывацыйны ліст дасылайце разам у адным файле Word фармату.doc. На першай старонцы пазначце сваё імя і прозвішча, поўны паштовы адрес, дату нараджэння, e-mail і контактны нумар тэлефона.

Пры паспяховым залічэнні ў Школу Вам будзе паведамлена пра гэта да пачатку заняткаў па кантактах, якія Вы пакінулі. Заяўкі не рэцензуюцца.

ЮБІЛЕЙ

«А РАПТАМ ПРАЧЫТАЕ КУПАЛА?!» ДА 100-ГОДДЗЯ СЯРГЕЯ ГРАХОЎСКАГА

**У канцы 80-х гадоў мінулага
стагоддзя мне пашчасціла
пазнаёміца з цудоўным
чалавекам (светлая ёй
памяць) — Марыяй
Міхайлаўнай Мікуліч, сястрой
Барыса Мікуліча, цудоўнага
беларускага празаіка
з няпростым і надзвычай
трагічным лёсам.**

Арганізаторка і нястомная захавальніца школьнага музея «Літаратурная Лагойшчына» Вера Рыгораўна Саўрыцкая неаднойчы запрашала яе на сустрэчы, паколькі пачэснае месца было адведзена на музейным стэндзе Барысу Мікулічу, жыццё якога і многія выдатныя творы былі цесна звязаны з лагойскай зямллёй.

Я невыпадкова ўзгадаў пра гэтаё знаёмства, бо менавіта Марыя Міхайлаўна пррапанавала мне ласку праз яе паказаць свае вершы Сяргею Грахоўскуму, з якім Барыс Мікуліч доўга і прыязна таварышаваў у гады творчай маладосці, пакуль ліхое і бесчалавечнае жыццё не разлучыла іх навечна.

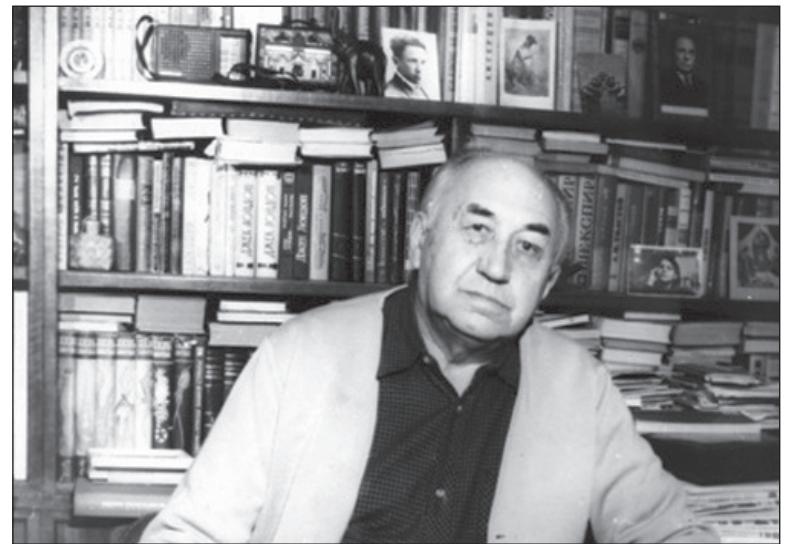
Ці то па неабачлівасці, ці то спяшаючыся, але я аддаў на ўгледзіны Сяргею Грахоўскуму не лепшыя свае вершы, а дакладней сказаць — апошнія напісаныя, сываратыя, неабкатаныя, неадляжаныя...

На ўсё жыццё запомніў я тую навуку слыннага майстра беларускай пазіці, але не толькі навуку, а нешта большае...

Летась, калі зачынялі Беларускую школу імя Янкі Купалы, я з бібліятэкаркай нашай школы паехалі па «спадчыну» — забіраць кнігі ў сваю школьнную бібліятэку. Паколькі мне выпала папрацаваць у славутай школе колькі часу, я папрасіў падараваць мне сёе-тое са спісанных кніг. На прапанову выбраць самому, паквапіўся на збор твораў Уладзіміра Караткевіча і некалькі кніг знаёмых са школы аўтараў. Пагартаў «Так і было. Артыкулы. Успаміны. Эсэ» Сяргея Грахоўскага і... не мог адварацца. З якой дакладнасцю, любою, пляшчотай і замілаванасцю аўтар узгадвае далёкія даваенныя сустрэчы, знаёмствы, сяброўствы з многімі вялікімі творчымі людзьмі нашай Беларусі. Не магу ўстрымамца, каб не працытаваць хоць трошкі аўтара:

«...купляю ў кіёску некалькі экзэмпляраў часопіса «Беларусь калгасная». У другім нумары новага часопіса — мой верш «Гідрастанцыя»... Разгарнуў і любуюся лесвічкамі і прыступкамі сваіх радкоў. У гэтым жа нумары надрукаваны «Ударніку» і «Заўсёды наперад» Янкі Купалы. Пакуль гартаў часопіс, да кіёска падышоў Іван Дамінікавіч, павітаўся з кіяскерам і са мною.

«Калі нацешыўся сваім творам, дык хадзем са мною». Ішлі, маўчалі. Так карцела пачуць Купалаву пахвалу. Ён, відаць, адчуў мяю скаванасць і загаварыў сам: «Пакуль чытаў твой верш, ну ж і накульгаўся, не раўнучы, па

шпалах сігай і ўсё з нагі збіваўся.

Навошта так ламаць радок?...».

Я вінавата апусціў галаву. Дядзька Янка зірнуў і сутешыў: «Не журыся. Я так, на будучае, каб меней трэску было. Як на цяперашні час, дык вершык ніштаваты. Чытаў». Пасля гэтага я баяўся абы-што друкаваць. А раптам прачытае Купала? Мы развіталіся на рагу Ленінскай. Я пайшоў бязмэтна блукаць з вуліцы ў вуліцу. Не хацелася ні з кім сустракацца. Было брыдка за «драбіны», за трэск, за несапраўдане, напісане абы надрукавалі. З купленых часопісаў пакінуў адзін, астатнія цішком сунуў у нейкую сметніцу. Купалавы ўрокі і цяпер для мяне — перасцярога ад пустаты, фальшы, самаўпэўненасці. Словы яго чую і сёння.

Перачытаў яшчэ раз гэтыя радкі і ўспомніў, што мне напісаў у адказ Сяргей Іванавіч Грахоўскі. Дарэчы, у сваё 75-годдзе, бо дасланы канверт пазначаны 26 верасня. Для мяне гэта яшчэ таксама было вялікім уражаннем, што вядомы пактэт так уважліва аднёсся да пачаткоўца, не ведаючы яго ні ў твар, ні прачытаўшы ніводнага ягонага твора ў друку. Я і тады, і цяпер не раз сабе думаў аб тым, як гэта важна сустрэцца ў жыцці з сапраўдным настойнікам, колькі б я мог навучыцца, каб выпала пазнаёміца з ім асабістата і хоць трошак пасябраваць. Знаў і зноў перачытаю ўспаміны Сяргея Грахоўскага і шчыра зайздрошчу ды захапляюся тым, як яны ўмелі сябраваць..

Вось адкуль тая ўвага і цікавасць да пачынаючых аўтараў, вось адкуль тыя паразкі выхавання харектару і душы! Вось надчым варта задумца сённяшнім

творцам: думаць аб тых, хто будзе ствараць літаратуру пасля нас.

А напісаў Сяргей Іванавіч Грахоўскі, папрасіўшы загадзя прабачэння, што так «скрэмзаў» мае творы, наступнае: «Паважаны Мікалай Міхайлавіч! М. М. Мікуліч папрасіла пачытаць Вашы вершы. Прабачце, што так іх скрэмзаў. Добра, што Вам хочацца пісаць, але аднаго жадання мала. У Вас пакуль што ўсё другаснае, вядомае, знаёмае і напісаныя няграбна, без валодання тэхнікай верша, нават без адчування рytmu. Вучыцца і працаўца Вам трэба настойліва і ўпарты. А настайнікі — на кніжных паліцах. Постпехаў Вам. С. Грахоўскі».

Я не памятаю, ці блукаў я самотны па вуліцах, як у свой час Сяргей Грахоўскі пасля Купалавага «хрышчэння», аднак навуку ту юсвоіў да скону. І цяпер, калі зредчасу даводзіца чытаць творы пачаткоўцаў, я думаю аб тым, што шмат каму не хапае такіх творчых урокуў. Адно я памятаю вельмі добра: пасля завочнай сустрэчы з адметным майстрам беларускага пэтычнага слова Сяргеем Грахоўскім я не кінуші пісаць верши, не стаў дасылаць у рэдакцыі пустыя, фальшывыя радкі, а ўпарты і настойліва, як парай старэйшы сябар, стаў працаўцаць над словам, формай і зместам — і толькі праз некалькі гадоў асмеліўся даслаць вершы ў «ЛіМ». І цяпер, дасылаючы нізку вершаў у які-небудзь літаратурны часопіс, я сто разоў іх перагляжу, паруюся нават з маладзейшымі аўтарамі, бо ніколі не забываю словы Сяргея Грахоўскага: «А раптам прачытае Купала!?

Мікола Ляшчун

КАСТРЫЧНІЦКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы адзначаюць юбілеі сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

- 04.10.1978 — Ірына Іванаўна Дашина
- 06.10.1963 — Іван Мікалаевіч Афанасьев
- 12.10.1948 — Любоў Аляксандраўна Філімонава
- 13.10.1953 — Вячаслаў Антонавіч Ракіцкі
- 18.10.1943 — Генадзь Рыгоравіч Дэміతрьеў
- 18.10.1938 — Ала Васільеўна Кажэра
- 18.10.1963 — Віктар Паўлавіч Сазонав
- 21.10.1958 — Максім Аляксандравіч Клімковіч
- 23.10.1948 — Віктар Уладзіміровіч Ярац
- 30.10.1938 — Уладзімір Ануфрыевіч Лебедзеў

Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!

▶ АБРЫС

ЧАС ВЯРТАННЯ, або МОЙ ШЛЯХ ДА НАТАЛЛІ АРСЕННЕВАЙ

Вышла ў свет першая ў айчынным літаратурразнаўстве кніга «Наталля Арсеннева: Шлях да Беларусі», прысвеченая творчасці беларускай паэтэсы-эмігранткі. Аўтар даследавання — кандыдат філалагічных навук Ала Петрушкевіч — разгледзела творчасць Наталлі Арсенневай і ў кантэксле часу, і ў кантэксле айчыннай літаратуры. Наклад выдання — 100 асобнікаў.

У юбілейны месяц (20 верасня — 110-годдзе з дня народзінаў знакамітай паэтэсы) «Літаратурная Беларусь» змяшчае эсэ-ўступ з названай кнігі.

Ала ПЕТРУШКЕВІЧ

Лета, 1989 год. Курсы настаўніцай у Інстытуце ўдасканалення ў Гародні. Слухаю лекцыю Аляксея Міхайлавіча Пяткевіча пра творчасць беларускіх пісьменнікаў-эмігрантаў. Між іншым размова ідзе і пра паэзію Наталлі Арсенневай. Да таго гэтае імя сустракала ў друку. Але ніколі ў часе вучобы на філалагічным факультэце. Аляксей Міхайлавіч раіць набыць кнігу «Туга па Радзіме», якая нядайна выйшла. Не думала тады, што гэта будзе першая кніга ў майм неблагім на сёняня зборы твораў беларускіх эмігрантаў. Як не марыла нават, што праз нейкі час менавіта мне давядзеца прапанаваць у Гродзенскім дзяржуніверсітэце для студэнтаў беларускага аддзялення курс «Творчасць пісьменнікаў беларускага замежжа».

Напачатку 90-х, калі працавала над дысертацыяй па творчасці Дануты Бічэль, пачула ад кіраўніка, акаадэміка Івана Якаўлевіча Навуменкі:

— Што гэта ваша Данута адна, як Піліп з канапель, выскачыла? Каго яшчэ побач паставіце?

— Ларысу Геніюш.

— Паставіце і Наталлю Арсенневу. Але ж і кампанія!

І калі я пабедавала, што больш няма дзе прачытаць яе вершаў, апроч як у антalogii «Туга па Радзіме», падказаў, што ў аддзеле рэдакціі кнігі акаадэмічнай бібліятэкі ёсць першы зборнік паэткі «Пад сінім небам». Лішне казаць, што ў той жа дзень я ўжо трymала ў руках ту кнігу.

Падборка вершаў у антalogii, як мне здавалася, зусім не благая, сама паэтка, праўда, была не надта задаволена («падбор твораў нейкі дзіўны»). Але чамусыці тыя верши і блізка не зрабілі на мяне такога ўражання, як тая не-звычайная кніга. Яна і сапраўды незвычайная. У руках яе трymала сама Наталля Арсеннева. І бацька Максіма Багдановіча Адам Ягоравіч, якому кніга і была падарованая. «Бацьку майго ўлюблёнага паэты...» — аўтограф паэткі сведчыў пра тое. Не могла адвесці вачэйніці ад гэтага надпісу, ні ад фотаздымка, ні ад сціплай, але такой далікатна-прыгожай зжайцела-белага колеру вокладкі. І верши ўспрымаліся зусім па-іншаму. Ад іх веяла такой пяшчотай, такой выкшталцона-жаноцкай тутой па высокім сінім небе, па золаце восені. І чымсьці, што нельга вытлумачыць праста словам, а толькі вершам, тымі яе вершамі. Увесь час, чытаючы паэтычныя радкі, бачыла яе,

ую́ляла нават, як яна выглядае, як апранута. Мо смешна, але здавалася, што адчуваю водар яе парфумы... Не заўважыла, як закончыўся дзень, бібліятэкарка ветліва папрасіла вяртаць кнігу. Назаўтра зранку я ізноў трymала гэтую кнігу ў руках.

Напэўна, гэта праўда: чалавек прыцягвае да сябе тое, што жадае мець. Наступная сустрэча з паэзіяй Наталлі Арсенневай адбылася ўжо ў часе маёй працы ва ўніверсітэце. Здавалася б, зусім выпадкова атрымала ў якасці падарунка ад калегі з суседняй кафедры кнігу. Выпадкова зашла да іх, ён таксама выпадкова з'явіўся там, нешта патрэбна было яму ў сейфе, дзе, апроч усяго іншага, ляжалі кнігі, якія ён атрымліваў з Амерыкі. Узяў адну і працягнуў мне. «Дару. Напэўна, табе гэта спатрэбішца», — было сказана як пра нейкае звычайнайе выданне, якое лёгка можна было набыць у кожнай кнігарні. А была гэта кніга, што стане адной з самых дарагіх для мяне ў маёй бібліятэцы, — Наталля Арсеннева. Між берагамі. Адзіная, якую нікому ніколі не пазычыа, бо не магу дазволіць себе страціць яе, як тое ўжо здарылася з многімі. Заўсёды прыношу на лекцыі і паказываю студэнтам, але папярэджаю, што кніга не выдаецца. Менавіта тады, калі займела гэтае выданне, вырашила, што распрацуе для студэнтаў курс пра ту нашу міжбераговую літаратуру.

«Між берагамі» — гэта кніга, атрымаўшы якую, Наталля Арсеннева (як яна пра тое сведчыла пазней) адчула сябе паэткай. Вокладка колеру марской хвалі, ярка-бірузовая, у цэнтры залацістым цінненнем профіль аўтаркі. Прадмова самага знакамітага эмігранцкага крытыка Антона Адамовіча, якая і сёняня ўспрымаецца як вельмі цікавае, цэласнае, грунтоўнае даследаванне і жыццёвага шляху, і творчасці паэткі. Змешчаны партрэт работы Пётры Мірановіча. Прыгожая жанчына прыгожа-весенскага веку, часу залатой, жоўтай восені. Размытая абрэсы. Толькі выразна вылучаючыя вочы, яркія, цёмныя. І столькі ў іх болю, столькі стратаў адбілася. А погляд — удалечыню, напоўнены мудрасцю і тым унутраным спакоем, якога здольны дасягнуць натуры моцнай, нескаронай. Не ведаю, у якіх колерах выкананы партрэт, але ўяўляю, што ў блякла-жоўта-залатых. Прапару адмыслоўцы, напэўна, могуць сказаць: няякасная. А як па мне, то цудоўная, моцная і па-жоўклай, як тая згадка ў эпіграфе Максіма Багдановіча да ягонага

«Вянка». «Між страніц старых, пажоўкльых» заўсёды знаходжу для сябе тое, што дапамагае выжыць і ў пару вясновую, калі неба такое сінє-сінє, а ў душы холадна-холадна, і асабліва ў пару залатай восені, калі так адчувальны подых сцожы...»

Зімой 1998 года ў нашы школы паступіў указ, у выглядзе тэлефоннага званка, пра забарону вывучэння творчасці Наталлі Арсенневай, Ларысы Геніюш, Масея Сяднёва. Прамаўчаць было нельга. Напісала артыкул, які так і называўся: «Ці можна сёняня прамаўчаць?». Ён быў апублікаваны ў «ЛіМе» 25 мая 1998 года пад назвай «Ці дажывём?»

Зразумела, нічога змяніць не здолеў. Сёняня такое ў «ЛіМе» не публікуюць. Газета творчай інтелігенцыі не згадала нават пра 100-гадовы юбілей паэткі. Затое палічыла магчымым пакінуць абразлівія выказванні на яе адрас з даклада літаратурнага генерала на з'ездзе СПБ...

Да практычных заняткаў па творчасці Наталлі Арсенневай прапаноўваю студэнтам згадаць, што ведалі раней пра паэтку, ці вывучалі ў школе. Дзесьці да 2000 года большасць адказаў былі амаль адноўлькавымі: ведалі гэтае імя, вывучалі ў школе паэзію. Пазней многія студэнты гаварылі пра тое, што або ніколі не чулі нават імя, або калі і чулі, то нічога не ведалі пра яе творчасць. Самая недарэчная сітуацыя сёняня: ніхто са студэнтаў-першакурснікамі ніколі не чуў імя паэткі. Як і імя Ларысы Геніюш.

Параўнальная нядайна пачула аповед, як дырэктар школы ў адным з гарадоў, што на Гарадзеншчыне, падкрэсліваў размовах з вучнямі, што сапраўдным гімнам Беларусі з'яўляецца «Магутны Божа». І гэта ў наш час! Ёсць жа яшчэ і дырэктары!.. Дзяўчынка запомніла гэта. Як ім, вучням, важным бывае слова настаўніка. Як часта яно падае на вельмі ўрадлівую глебу. Менавіта пра гэта не раз чула ад аднаго з самых лепшых нашых беларускіх настаўнікаў з Гудзевічаў Алеся Мікалаевіча Белакоза.

Адна са студэнтак вучылася ў музычнай школе, спявала ў хоры. Песня, якую выконвалі амаль заўсёды, — «Магутны Божа». З тых часоў памятала яе, але імя паэткі не ведала. Наогул, часта студэнты памятаюць малітву, якую яны чулі ці спявалі ў касцёле. Але вельмі рэдка ведаюць імя аўтаркі верша.

Апошнім часам усё меней аповедаў пра Наталлю Арсенневу. Варыяцый на адну і ту ж тэму: нічога не ведала са школы, вельмі шкада, што паэзія не вывучаецца. Дабавілася яшчэ адно нечаканае ўспрыняцце: калі ў школе ў аглядзе сучаснай паэзіі пачула гэтае імя, падумала, што гэта маладая сучасная паэтка. Студэнтка-выдатніца, у тым часе вучаніца-выдатніца, у якасці прызу на алімпіядзе па роднай мове атрымала кнігу Лідзіі Савік «Пакліканыя» (Які цуд! Як бы ні глядзелі ўсе іх ідэалагічна-вертыкальныя цэнзы, усё ж і нашы кнігі даходзяць нават да школьнікаў і такім чынам). Тады і прачытала ўпершыню гэтае імя. Але тэкст падаўся занадта складаным, чытаць не стала, а вось ужо ва ўніверсітэце!..

Гэтая кніга стваралася на працягу амаль пятнаццаці гадоў. Многае з напісанага было прэзентавана на навуковых канферэнцыях. Праўда, далёка не ўсё можна было надрукаваць у нашых зборніках. Таму артыкулы ў большасці сваёй выходзілі ў навуковых і перыядычных выданнях Польшчы, па-за межамі Беларусі.

Да гэтага часу не выдадзена ні адна кніга пра Наталлю Арсенневу. Даследчыцай творчасці беларускіх паэт-эмігрантаў Лідзіяй Савік напісаны грунтоўны раздзел пра паэтку ў манаграфіі «Пакліканыя. Літаратура беларускага замежжа». Літаратуразнаўцу з Беласточчыны Яну Чыквіну належыць артыкул «Між Вільніем і Рочестэрэм (Творчасць Наталлі Арсенневай)», змешчаны ў кнізе «Далёкі і блізкія. Беларускі пісьменнікі замежжа». Ён з'яўляецца аўтарам і манаграфічнага артыкула пра паэтку ў «Гісторыі беларускай літаратуры XX ст.». Мікола Мішчанчук — аўтар артыкула «Між берагамі (Лёс і творчасць Наталлі Арсенневай)». Гэта самыя грунтоўныя працы пра творчасць паэткі.

20 верасня 2013 года спаўняецца 110 гадоў з дня нараджэння Наталлі Арсенневай, чия творчасць усё яшчэ не можа вольна вярнуцца ў Беларусь, так, як ніколі не вярнулася сюды аўтарка. У лісце да яе літаратара Антона Адамовіча чытаем: «Вы зусім правильна пісалі, што Вас будуць чытаць і разумець па съмерці. Гэта ж з паэтамі часта бывае, а з запраўднымі — бадай заўсёды». Час — чытаць і разумець творы паэткі — хіба ж не прыйшло?

Наталля Арсеннева, бяспрэчна, вартая таго, каб кнігі пра яе з'явіліся...

БЫЛІЦА

ШОЎ ПАВІННА ПРАЦЯГВАЦЦА

Юры НЕСЦЯРЕНКА

Фрэдэрык Булсара памалу перастаўаў быць парсам і ўсё больш ператвараўся ў суперзорку, адпаведна ўзяўшы сабе псеўданім касмічнага маштабу — у гонар планеты Меркурый. Ужо былі выпушчаны трох першых альбомы і хутка павінна была з'явіцца «Ноч у оперы».

На той жа самай высіпе і па тых жа самых начах не губляў час дарэмана Парсанс, чалавек, які да парсаў можа, і не меў дачынення, але старожытныя аланы напэўна маглі б пачуць нешта няўлоўна знаёмае ў гучанні яго імя — Алан. Сваёй гукарэжысёрскай працай у «Зваротным баку месяца» Парсанс паставіў адну цікавую кампанію ў шэрэг супергруп. Кампанія сяброў, узнічальваў якую спадар Гілмар (з біблейскім іменем Давыд), ужо рыхтавала альбом «Вам бы тут пабываць», высакародна і, амаль што, шчыра, прысвечаны Сіду Баррэту, які так жа шчыра ўсё больш становіўся амаль што парсам.

За «Вам бы тут пабываць» хутка з'явіцца альбом «Звяры». Ідэя якога была ўзята з оруэлаўскай «Зверафермы».

Магілёўскі аэрапорт меў самае прамое дачыненне да навакольных зверафермай, як у прымым значэнні — географічна, так і ў пераносным — гісторычна, і яшчэ паўнавартасна працаваў, як і належала любому савецкаму аэропорту ў першай палове 70-х. Самалёт «Як-40» па раскладзе падняўся ў паветра. Не выклочаеца, што гэта адбывалася ў той самы час, калі Фрэдзі, Алан, Давыд і Сід вызначыліся, у якім накірунку сваёй дзеянісці будуть рабіць пераможны рывок (відавочна, рывок быў накіраваны не ў бок сацыялістычнай культуры і не на карысць чужой для вышэйпералічаных асобаў ідэалогіі). Наўрадці яны ведалі, што канчатковым пунктам прыязмлення ў «Як-40» быў Сімферопаль, ад якога да Чорнага мора заставалася кілометраў пяцьдзесят.

Мае бацькі спланавалі свой адпачынак у Еўраторыі, адным з самых папулярных месцаў чарнаморскага ўзбярэжжа. Туды мы выправіліся ўсёй нашай сям'ёй: мама, тата, пяцігадовая сястрычка і дзеяцігадовы я. Тысячы такіх самых сем'яў ляцелі ў Сімферопальскі аэропорт у гэты

ж самы час з усіх канцоў Савецкага Саюза: з Сібіры, з Казахстана, а мо нават і з Далёкага Усходу, узбрэжжа Ледавітага акіяна ці з кітайскай мяжы.

Адпачынак праходзіў традыцыйна: з раніцы пляж, невялікі перапынак з ратаваннем ад паўдённага сонца ў любым цяністым месцы і ляўніві абед, зноў пляж, увечары атракцыёны ці кафэ, марозіва і ліманад альбо кіно на адкрытай пляцоўцы, потым цяжкі сон на здымнай кватэры ў начной спякоце паўднёвага клімату. У перадапошні і апошні дзень адпачынку самая адказная місяц — закупка прадуктаў: мясцовыя вінаград, персікі, алыча, абрыкосы, кавуны. З Еўраторыі — накірунак на сімферопальскі аэрапорт, дзе адпаведна раскладу рыхтуеца да вылету самалёт на Беларусь. Дарэчы, як крыху раней, ці пазней за наш рэйс, рыхтующа ўзлящець авіялайнеры на Казахстан, у Сібір, на Далёкі Усход, да ўзбрэжжа Ледавітага акіяна ды кітайскай мяжы...

Як толькі мы трапілі ў аэропорт, стала зразумела, што нікто нікуды не ляціць. І казахі, і сібіракі, і жыхары Далёкага Усходу разам з кітайцамі, а таксама шмат хто яшчэ, сядзелі на сваіх чамаданах у невялікім памяшканні аэравакзала. Па гучнай сувязі кожныя пяць-дзесяць хвілінаў металічны жаночы голас паведамляў аб адмене чарговага авіярэйсу. Адпаведна людзей збрілася ўсё больш і больш. Аэравакзал акружылі міліцыянты. Адзіны раз у жыцці я бачыў такую аграмадную колькасць супрацоўнікаў міліцыі, апранутых у старую парадную форму: белыя фуражкі, белыя кіцелі, цёмна-сінія, амаль што чорнае галіфа, хромавыя боты. У хуткім часе гэтая форма зменіцца на знакамітую шэрью, якая праіснуе да самых апошніх дзён Савецкага Саюза.

Як ўсё адносна ў свеце: толькі што мы ўсхвалявана імкнуліся не спазніца на пасадку ў свой самалёт, а літаральна праз нейкіх пятнаццаць-дваццаць хвілінаў мы ўжо былі заражаны ўсеагульным страхам. Што здарылася? Вайна? Нейкая буйная катасцрофа? Усіх нас падазраюць у глобальным злачынстве, здрадзе Радзіме, спробе захопу самалёта ці аэропорта, ці Сімферопаля ўвогуле (забруджванні Чорнага мора, пагрозе Турцы)? Зараз міліцыянты роўнымі шэрагамі пойдуць правяраць дакументы? Абшукваць багаж, пратыкаць шомпаламі кавуны і персікі?

Адказаць, што на самой справе адбывалася, не мог нікто. Людзі маўкліва займалі сваі месцы на лаўках, сядзелі на праходах, спрабавалі ўладкавацца на вялізных падваконніках. Дзеці не бегалі і не шумелі, разумеючы, што адбываеца нешта занадта сур'ёзнае. Нейкае дзіцё не вытрымала і заплакала. Дыхаць становілася ўсё цяжэй і цяжэй, на вуліцу нікога не выпускалі. Урэшце незнамяя жанчына страціла прытомнасць. Медсупрацоўнікі вельмі хутка апынуліся побач. У залі плакала ўжо не адно дзіцё. Спробы выйсці на вуліцу заканчваліся нічым. Спытацца што-небудзь

было нельга. Любая размовы перарываліся загадамі заняць сваё месца. Мы адчуvalі сябе закладнікамі.

У нейкі момант было загадана пакінць рэчы на сваіх месцах і ўсім арганізавана выйсці на вуліцу. Па жывым калідоры, паміж міліцыянтаў, мы трапілі на пляцоўку, з якой было бачна лётнае поле. Людзі недаўменна пераглядаліся, пераговорваліся шэптам. Толькі адзін чалавек, здавалася, нічога не баяўся. Гэта быў аграмадны, паголены нальса каўказец, які ўвесі час уголоса выказваў прэтэнзіі: «Што хацят, то тварят! Я ужэ давно дольжэн улетаць атсюд!...».

Раптам, быццам бы ніадкуль, па руках пайшлі папяровыя кветкі, надзымуўныя шарыкі, невялікія сцяжкі з чырвонай матэрыі, на якіх было напісаныя нешта кшталту «Mір» і «Дружба». Адразу натоўп павесілеў, і тут жа «сарафаннае радыё» пачало перадаваць — зноў жа шэптам, ці вельмі нягучна і загадкова, адзін аднаму «на вушка» — кавалячкі інфармацыі, якія, быццам бы ў калейдаскопе, можна было складаць у розных камбінацыях: «...урадавыя «Чайкі!...», «...Брэжеў тут!...», «...палітбюро ў поўным складзе!...».

Толькі каўказскі чалавек працягваў сваю тэму: «О, шайтан, какіе чайкі! Какой палітбюро! Да пошлі ані падальшь! Мне літаць нада! Я ужэ давно должэн быць нэ здэсь!...».

Раптам і сапраўды: трох аўтамабіляў «Чайка» не вельмі хутка праехалі ў накірунку да лётнага поля. За імі калі дзесяці навукакіх «Ікарусаў» павольна, як на паказе мод, прадэманстравалі натоўпу шчыльна закрытыя белымі фіранкамі салоны. Дружныя савецкія калектыв патэнцыяльных авіяпасажыраў сімферопальскага аэропорта нядружна прагудзеў нешта кшталту ці то прывітання, ці то здзіўлення. Некта ляніва памахаў кветкамі. Я, спрабуючы таксама далучыцца да шматпакутнага свята, выпадкова лопнуў шарык. Тут жа перад шэраговымі міліцыянтамі, якія ўтваралі жывую заслону, з'явіўся афіцэр і пачаў пільна ўглядзіцца ў тое месца, адкуль пачуўся хлапок. Твары маіх бацькоў выцягнуліся і зблелі. Але абышлося. Афіцэр не стаў расцэньваць інцыдэнт як спробу пакушэння ці дыверсію...

Мы — «масоўка», мышыны ды самалёт — «дэкарацыі», а прэзідэнт выходит зе-небудзь зусім у іншым месцы, і здымалі яго зусім іншыя камеры

ца да шматпакутнага свята, выпадкова лопнуў шарык. Тут жа перад шэраговымі міліцыянтамі, якія ўтваралі жывую заслону, з'явіўся афіцэр і пачаў пільна ўглядзіцца ў тое месца, адкуль пачуўся хлапок. Твары маіх бацькоў выцягнуліся і зблелі. Але абышлося. Афіцэр не стаў расцэньваць інцыдэнт як спробу пакушэння ці дыверсію...

На ўзлётна-пасадачную паласу, вельмі далёка ад сваіх гледачоў, выехаў незвычайны, бруднага неакрэсленага колеру, з нязвыклай сімволікай на бартах замежны самалёт. «Boінг...» — нягучна пракаментаваў нехта з натоўпу. «Какой «боін-шмоін»?! Кагда закончіся этат безабразій? Мне давно нэ здэсь нада быць...» — паляцца ў адказ гнеўная тырада. Тыя дарослыя, хто стаяў вакол, сурова пазіралі на падзорнага бунтаўшчыка, але нічога яму не гаварылі. Ад яго свабоды

выказвання ў мне зрабілася не па сабе. Нават у дзесяцігадовым узросце я ўжо ўсведамляў, што савецкаму чалавеку так гаварыць «нельга».

Калона «Ікарусаў», якую ўзначальвалі трох «Чайкі» — бліскучых, чорнага колеру, легендарных «крамлёўскіх кабінетаў на колах», праехала ў зваротным накірунку.

Вельмі хутка гучнымі камандамі міліцыянтаў натоўп быў развернуты, і зноў, па «жывому калідору», накіруваны да будынка аэравакзала. Нашыя рэчы былі на сваіх месцах. Праз кожныя пяць-дзесяць хвілінаў па гучнай сувязі пачалі аўтамабільныя вылеты рэйсаў, і ў хуткім часе зала чакання лётнай установы Сімферопаля апусцела і ўвайшла ў звыклы рэжым сваёй працы.

У магілёўскім аэропорце нас сустрэў нехта з татавых знаёмых з машынай. Калі дома мы распакоўвалі свае чамаданы, торбы і пакункі, вынімаючы з іх сакавітыя экзатычныя прадукты і сувеніры, па тэлевізары якраз пачалася «перадача №1» для ўсяго Савецкага Саюза — легендарная «Программа «Время» пад незабыўнае музычнае суправаджэнне аўтарства Георгія Свірьдава.

Першым блокам навінаў ішла ашаламляльная інфармацыя аб тым, што ў нашу краіну прыляцеў прэзідэнт ЗША (па сенсацыйным узроўні падзеяў для тагачасных савецкіх абывальцаў) прыраўнівалася да прылёту на нашу планету кіраўніка суседняй Галактыкі). Па словах дыктараў, прыляцеў прэзідэнт не абы-куды, а ў Сімферопальскі аэропорт. І там ужо, як аказаўся, «весьсоветскі народ» супроводзіў прэзідэнта ўзроўнімі падзеямі для тагачасных савецкіх абывальцаў.

Першым блокам навінаў ішла ашаламляльная інфармацыя аб тым, што ў нашу краіну прыляцеў прэзідэнт ЗША (па сенсацыйным узроўні падзеяў для тагачасных савецкіх абывальцаў) прыраўнівалася да прылёту на нашу планету кіраўніка суседняй Галактыкі). Па словах дыктараў, прыляцеў прэзідэнт не абы-куды, а ў Сімферопальскі аэропорт. І там ужо, як аказаўся, «весьсоветскі народ» супроводзіў прэзідэнта ўзроўнімі падзеямі для тагачасных савецкіх абывальцаў.

Магчыма, у той момент у маёй

тэлэнавіны былі прысвечаны падзеі з'яўлення Рычарда Ніксана на савецкай зямлі. Я глядзеў у экран і не мог паверъіць сваім вачам: я памятаў амаль што ўсіх гэтых людзей з аэропорта стомленымі, раздражнёнымі і хаваючымі сваю раздражнёнасць.

«А-а, так это ж майор Абдулганиев! От уже, бл...дь, изголяется как может, провокатор хренов, твою мать...»

Усе тэленавіны былі прысвечаны падзеі з'яўлення Рычарда Ніксана на савецкай зямлі. Я глядзеў у экран і не мог паверъіць сваім вачам: я памятаў амаль што ўсіх гэтых людзей з аэропорта стомленымі, раздражнёнымі і хаваючымі сваю раздражнёнасць. Але на тэлеэкране ўсё было пашырэшаму. Зусім па-іншаму! Голос дыктора чароўным чынам рабіў сітуацыю прынцыпова інакшай: людзі па-іншаму! Голос дыктора чароўным чынам рабіў сітуацыю прынцыпово інакшай: людзі па-іншаму!

Я нават пачаў думаць, што была яшчэ нейкая іншая група людзей, якая сапраўды так радавалася і крычала — у адрозненне ад нашай, дзе людзі перасоўвалі ногі ад стомы і спякоты. А на тое, што ў кадрах трапляліся знаёмыя твары, я падумаў: гэта проста некаторыя нашы, «сумныя», нейкім чынам патрапілі ў групу тых, «вясёлых», і заразіліся іхнім настроем. Але, калі камера рухалася ўздоўж натоўпу, я рагам разгледзеў кавалачак мамінай яркай спадніцы, татаў капялюшада сонца, а таксама свой локаць і шорты.

Я павольна перавёў позірк спачатку на ўласны локаць, потым на шорты — і зразумеў, што гэта ўжо не проста запыленая вопратка, якая боўтаецца на нагах. Перад маімі апушчанымі долу вачымі пералівалася колерамі і зіхацела частка сусветнай гісторыі.

Магчыма, у той момент у маёй сядомасці і адбыўся падзел. З аднаго боку, я яшчэ заставаўся чалавекам, а з іншага — ужо стаў «саўком». У тым сэнсе, што пачаў успрымаць рэчаіснасць дваяка: «тут» — тое, што адбыўся на самой справе, а «там» — тое, што патрэбна «камуністычнай партыі і ўсім савецкаму народу» (гл. тэлевізар).

Калі б можна было рабіць назывы апавяданняў вельмі доўгімі, то ў нашым выпадку гэта выглядала б наступным чынам: «Шоў павінна працягвацца, а звераферма застаецца зверафермай...». Цяпер я ўпэўнены, што ў «Чайках» ды «Ікарусах», якія праехалі тады перад намі, акрамя кіроўцаў, нікога не

ВЕРШЫ

РАЗГАДКА ПІРАМІДАЎ

Міхась СКОБЛА

Брат

Паўтараеца дзіўны абраад,
Што ў фальклёры не мае назову, —
Кажа прыхадзень мне: — Я твой брат.
Як прагнаць, як адгадзіць назолу?

Я сваяцтву сапраўднаму рад,
Клічу крэйнікаў на пагасціны.
Ды прыходзіць чужасак: — Я твой брат,
І мы жыць у братэрстве павінны.

Мы частаемся, хто чым багат, —
Свяякі па крыве і па духу.
А над вухам ізноў: — Я твой брат...
І той голас, пачуты стократ,
Не прагнаць, як асеннюю муху.

Дзе б ні быў — на гульбе, ці сяўбе,
Я губляюся, прыхадня стрэўшы.
Ён расказвае мне пра сябе,
Ён адзіны ўжо стаў і старэйшы.

І выкрыкае ўжо як загад,
Ужо загрудкі ўзяўшы ў зацішку,
Раз, маўляў, ты малодыш мой брат,
То і слухаць павінен брацішку!

З азіяцкай хітрынкай пагляд,
Пра братэрства сваё не змаўкае...
І спытанаца мне хочацца: брат,
А імя тваё часам — не Каін?

Званар

Уладзіміру Барташу

Ёсьць узыходжсанне да зону,
Як свой уласны эверэст.
Без падрыхтоўкі, без дазволу —
Души прыземленай пратэст.

Душа заўсёды неба прагне,
Души няпроста дагадзіць.
Душа не хоча жыць у багне,
Што вокам чортавым глядзіць.

Угору дзвесце дваццаць сходак.
Вяты з вакон бяруць разгон.
І думаеш — а як жа продак
Сюды узніяў дзвюхтонны звон?

А ўзнагародай за знямогу —
На вежы ўстаць у поўны рост
І пазваніць знянацку Богу
Без пасярэднікаў, наўпрост.

Хай потым гром і навальніца,
Няхай сняжыць, няхай імэжыць...
Хоць раз да Бога дазваніца —
Дзеля такога варта жыць.

Вечар

Божая кароўка заблыталася ў павуціну,
Што на пожні расой вечаровай набракла.
Жабы ў сажалцы зноў вывучаюць
лаціну —
Паўтараць не стамляюцца: аква, аква.

Там — на дыбачкі прыўстае касцёл,
Каб данесці воблакам свой малебен.
Тут — у лозах азваўся быў пасеіцёл,
Ды замоўк, адчуюшы, што не патрэбен.

З-пад страхі гумна выглядае багор.
Вёска на галасы людзей паскупела.
І гучыць, не змаўкаючы, жабін хор —
Пераможна,
на ўвесел свет,
а kappella!

Пасля дажджу

А лівень склынуў і збег за рэчку.
І стала дыхацца лёгка-лёгка.

Фото: Елена Кунстлерова

Раз-пораз вогненнью вуздэчку
Пярун прымяраў камусьці далёка.

Сланечнік чуб абтрасаў каля рова
І назіраў, як у дзікай злосці
З вуздэчкі тае і дугі каляровай
Імкліва ўцякае грывасты хтосьці.

Не ведаючы, хто на небе ахвяра,
Звінеў на зямлі сырадой у даёнцы.
І светлым воблакам стала хмара,
Паспавядайшыся сонцу.

* * *

Дружылі — не разлі вада.
Хоць за крысо нячысцік тузай,
Іх не сварылі ні бяды,
Ні трубы медныя, ні музы.

Ці спеў з карчомкі даляцеў,
Ці чорная прабегла котка —
Ён зрокся сябра. Так хацеў.
Сышло. А на души пякотка.

I што яна — мо Божы знак?
А мо нячысцікавы кукіш?
Прадаў сяброўства за пятачак —
Пасля і за мільён не купіш.

Ода шлагбаўму

Мне збрыйдзеў дух бульбяна-агародны,
Ад сагаў пра рапманасць — Божа збаў.
Вось сімвал твой, забыты kraю родны, —
Пярэсты, у палосачку, шлагбаўм.

Яму заўжды я невыказна рады.
Ён стаў пейзажам нашым не чужы —
Спяне рух імкліваў аўтастрады
І чэргі рэгулюе на мяжы.

Пільнүе раздарожжы, найхарошы,
Нястомны, незгінальны працаўнік.
Ён для kraіны зарабляе гроши —
На пенсіі, на школы, на пікнік.

Пад колы фурам кідаецца, смелы,
Тармозіць джысты з піцерскай братвой...
Шлагбаўм мой родны, бел-чырвона-белы,
Як можна не заўважыць подзвіг твой?

А я заўважыў, і ў якімсь нясцерпе

Мяне няўтынна подумка дзяўбе:
Ты варты быць на гістарычным гербе —
Пагоня скача хай — цераз цябе!

Зямляча, беражы шлагбаўм, як вока,
На дровы не сячы яго, не руши.
І перад ім, як едзеш дзе далёка,
Спініся і здымі свой капялюш.

* * *

Падлічыўши ўсе гузы,
Самы час агойтаца.
Толькі ляж пад абразы —
Адпявалы знойдуца.

Прагнусаваць некралог
І ўзмахнуць кадзілам.
А я проста так прылёг.
Вам якое дзіва?

Aх, далі ўжо знаць радні?
Aх, заняў вам покуць,
Дзе вы звыклі дзень пры дні
Гойсаць і галёкаць?

Хто галёкаў, той прыцих,
Да дзвярэй падаўся —
Mіхайл Архістраціг
З цёзкам прывітаўся.

Мне падаў святы Пятр
Ключ ад райскай брамы.
Скінуў райскі птах пяро
На падушку прама.

Столь — дзівосны парасон,
Квецень між пазамі...
Незвычайны гэта сон —
Сон пад абразамі.

* * *

Насалелая выдма лысее.
За прычаламі ясніца даль.
Піша мора сваю адысюо,
Развінуўши гекзаметры хваль.

Там свае адплываюць героі
Па сваё залатое руно.
Там свае ахілесы і троі,
Для рысталішчай — тупкае дно.

Штоб зямляня імперы ў славе,
Дзе дачаснікі селі на трон?
Сто вякоў акіянай дзяржаве,
Дзе нязменны ўладар — Пасейдон.

Барадаты, суроўы з ablіча,
Ходзіць ён па зыбучым пяску,
Галінамі золата лічыць
І русалкам дае на луску.

Сее жменяй, ніяк не дасее,
Дзе плытчай, трапляютую кефаль...
Піша мора сваю адысюо,
Развінуўши гекзаметры хваль.

Залатыя Пяскі

Намывала стагоддзямі мора
Залаты свой запас —
Пытляваны сонцам і ветрам,
Шліфаваны жорнамі хваляў

Жоўты пясочак.
Кохснай пясчынцы хацелася
Стаць жамчужынай у чарупіне
Ці адмерваць імгненні

У пясочным гадзінніку —
Падзяляць на каштоўныя унцы і час.
Сонца, мора й пясок як пылок —
Райскі куток.

Але тысячы змеяў
Зладзілі тут свае лежні,
З вінаградніку спелых
Сыкала гадаўё...
І тады баязлівия людзі
Прывезлі на Залатыя Пяскі
Усяго пяць кошыкаў вожыкаў —

Маленьких, калючых вожыкаў,
Вялікіх адвагай вожыкаў,
І — паўцякали ўсе змеи,
І знікла зусім гадаўё.

Шчаслівія людзі —
Сябры-другары балгары,
Зруйніце вы помнікі
Макдональдсам і піратам,
Жрыцам каҳання, кухмістрам
І залатому цяльцу,
А паставіце помнік Вожыку —
Вызваліцелю Залатога Пяску!

Вожыкі мілыя,
Хочаце — я дам вам бусі
І куплю вам купэ ў цягніку
Да самой Беларусі?
Бо не магу ужо я
Трываць там гадаўё...

Разгадка пірамідаў

У сонечнай Варне
На плошчы ля ратуши —
Груда камення.
Як маеш прэтэнзіі
Да гарадское ўлады
Ідзеш і кладзеш туды
Свой камень пратэсту.
Расце піраміда на плошчы,
І варненцам лёгка жывеца —
Ніхто з іх не носіць
За пазухай камень.

Усе егіптолагі свету,
Няйже і цяпер вам няясна,
Хто і навошта
Узвёў піраміды над Нілам?

Ды проста падступны Хеопс
Забраў у фелахаў аазіс.
Нягоднік Рамзес
У засушлівы год
Закапаў у гарышку на беразе Ніла
Апошніе зерне.
А гіцаль Тутанхамон
Прымусіў падданых
Сабраць колькі сіртаў
Вярблоджых калючак
Для сваіх драмадэраў
І ў тэрмін не разлічыўся.

Цярплівы народ
Клаў камень на камень.
А фараоны жылі гэтак доўга —
Як цячэ Ніл лянівы...
Вось і ўся пірамідаў разгадка.
А таму не лічыце мяне экстремістам,
Калі выйду на плошчу
З каменем у руцэ.

* * *

Посцім і ці аладкі ў мёд мачаем,
Ці ратуем песняю душу,
Божка, не карай мяне маўчаннем —
Аб адным заўжды Цябе прашу.

Даў ты мне дыханне, даў каҳанне
І ў чмілінм лузэ сенажаць,
Вечা вечароў і мроі рання —
Як пра ўсё пра гэта прамаўчайца?

Прамаўчайца над срэбным вадаграем,
Поўным весялосці і журбы?
Прамаўчайца, як прагучаць над Краем
Зыкі арханёльскія трубы?

Кім названа золатам маўчанне?
Хто ён быў — філософ, адвакат?
Ёсьць маўчанне — як нямка мычанне,
Ёсьць маўчанне — безуважны кат.

Ці дамоў вярнуся з падарожжа,
Ці ў дынхну ізноў чужыні дым,
Не карай маўчаннем мяне, Божка, —
Я маліца буду аб адным.

► АПАВЯДАННЕ

АХВЯРА КАМПАНЭЛЫ

Люстра душы

Чэхай сцвярджаў: вочы — люстра душы чалавека. Калі зірнуць у вочы Алеся Анцікяна, то ўбачыш у іх боль, жаль, надзея, непакору. Жар душы ягонага няскоранага за стагоддзі, шматпакутнага народа. Алесь — мой малодшы паплечнік у слугаванні слову, якое неўспадзеў, сціпла і шчыра западзе ў сэрца чытача пры азнямленні з ягоным творчым набыткам. У ягоных жылах зліліся гордая, горская армянская бацька гарачая кроў з памяркоўна-павольнай, беларускай матчынай крывёю — і спарадзілі ў сыне, які нарадзіўся, дарэчы, у Ленінградзе, людскую дабрыню, спагаду і прыязнь у аблімаванні іскрыстага, чулага, чалавечнага гумару.

Творчасць празаіка, а апошнім часам і пэта, грунтуецца на багатым жыццёвым вопыце. Манера стылю Анцікяна нагадвае почырк нашага заўчастна пагаслага земляка Уладзіміра Іванавіча Стэльмашука. Гэта — не абрыйдлае сённяшняյ модная прыгодніцкая пісаніна, а адлюстраванне складаных чалавечных пачуццяў у жорсткай жыццёвой плыні. Пісменніцкія вартасці Анцікяна ацэнены як пераможцы конкурса «Залатое пяро» ў намінацыі «Драматургія» дыпломам усебеларускага альманаха «Гоман». І ёсць за што.

Напрыканцы жніўня Аляксандра Францавіча Берасцейскае аддзяленне Саюза беларускіх пісменнікаў павіншавала з грунтоўным — шасцідзесяцігадовым юбілеем. Да пажадання арыгінальному творцу грунтоўных поспехаў у жыцці і працы далучаецца і «Літаратурная Беларусь».

Аляксей Філатоў

Аляксандар АНЦІКЯН

**Гісторыя, якую свярбіць
расказаць, адбылася
нядайна. На той час я служыў
у крымінальным сыску
транспартнай міліцыі.
Успамінаеца, як у халёпны
лістападаўскі вечар зазірнуў
да нас у кабінет малады
устрывожаны мужчына.
Назваў сябе ды распавёў пра
свае прыгоды ў пагранічным
горадзе Брэсце.**

То быў вясковы цяльпук, якому напрамілы Бог карцела прыдбаць зімовыя чобаты. А ў той час абсалютнага дэфішту як у харчовых, так і ў прымысловых магазінах было — хоць у футбол гуляй; прыстойныя рэчы набываліся ці па вялікім блаце, ці ў спекулянтаў, ці нацянькі — у польскіх чыгуначніках. Пагэтаму, атрымаўшы ад дасціпных людзей адпаведную кансультацию, малады чалавек накіраваўся на месца адстою цеплавозаў, «польскай колеі паньстровай». Тут яму неўспадзеў сустрэўся быстравокі грамадзянін, які спачатку пачікаўся, што робіць таварыш-пашыцелю ў такім небяспечным месцы, дзе без дай прычыны

могуць набіць пысу, абкрасці, а потым паспачуванаў і прапанаваў небараку свае паслугі ў набыцці патрэбнага яму аубутку. Узяў у разявы гроши, залез у цеплавоз — і-і шукай голку ў стозе ці ветру ў полі. Дарэмна чакаў вясковец сэрдабольнага мужычка: бы ў недалёкі Буг ён пурнуў...

Вось тады і вырашыў чалавек звярнуцца па дапамогу ў міліцыю. А ў міліцыі, як усім вядома, працујуць таксама людзі, і нікому з іх не хочацца ў такую непагадзь, калі руплівы гаспадар і сабаку пашкадуе, цягчыся на месца злачынства.

Кінулі на пальцах, і лёс усміхнуўся мне: перабор. Ды, дзякую Богу, далі ў памагатыя талковага сяржанта — выніхаў ён патрэбнага нам машыніста. Але той сцвярджае: ніц не вемем і ніц не відзел, пшэпрашам, панове міліцыянты. Скажу шчыра, нічога іншага мы ад яго і не чакалі: паляка на мякіне не правядзеш і без пенёнзы не возьмеш.

Але думай, кепала, бо акрамя дакляравання пацярпелага і такіх-сякіх прыкметаў злачынцы з ягоных слоў — нічагускі не было. Але машынерыя вышкузагула і пачала набіраць абароты.

Зарыентаваны ўсе службы. Ля цеплавоза засела варта. Ахвяра наша прагледзела ўсе фотаальбомы са злачынцамі магчымых фарбай і колераў. Так, не здарма наці-

рыцца: хто шукае, той знайдзе. Праз паўтыдня калі цеплавоза паліака вушлы сяржант затрымаў асобу, прыкметы якой супадалі з апісаннем пацярпелага. Праводзім афіцыйнае апазнанне — і наш злыбядз-пакупнік зімовых чабоціў адразу пазнае гіцля.

Перад намі сядзеў тыпчус гадкоў з паўсотнью, які ўсенька адмаўляў, адно далдоніў, што хлопец, якога ён бачыць першы раз у жыцці, шчыра памыляеца. Не, такога «моцнага арэштка» можна было «раскалоць» толькі грунтоўнымі доказамі... И, наўдзіў, дапамогу гэтым паляк-машыніст, якому было абяцана не дасылаць кіраўніцтву непрыемную вестку пра ягоную адмову органам прававога парадку «Звёнідзску Радзецкага».

Затрыманы нутром унохаў, што яму, сем разоў судзімаму за махлявства, надта небяспечнаму рэцэдывісту хавацца няма куды, прызнаўся ды дабавіў, што дурнія трэба вучыць, як жыць на белым свеце. У душы я быў з ім шчыра згодны.

Замкнуў затрыманага ў ізолятар часовага ўтримання, пачаў рыхтаваць матэрыялы следства. І раптам бы гром з яснага неба! Вызывае раба божага Анцікяна начальнік аддзела і паведамляе, што на мяне ў транспартную пра-куратуру прыйшла скарга ад затрыманага Л., і на заўтра прызначана аператуўная нарада, на якой будзе прысутнічаць пра-куратор.

Нарада пачалася з зачытвання начальнікам той скаргі прыблізна такога зместу:

«У такім та годзе, месяцы, дня я быў затрыманы міліцыяй калі польскага цеплавоза і мяне заставілі прызнацца ў злачынстве, якога я не рабіў. Асабліва наці-

не належыць павучаць пра-курора, талкаваць яму пра Кампанэлу, што манахі ў свой час былі інквізітарамі, якія не толькі адмыслова катаўвалі, але і палілі людзей.

І калі гэта не той самы Кампанэла, то, напэўна, які-небудзь ягоны нашчадак, і сакрэты катаўвання перадаваліся ад дзеда да ўнука. Пасля такое высновы на мяне ўзвалілі ўсе вядомыя і невядомыя грахі лінейнага аддзела. Забіла асіавы кол у дол заключнае слова палкоўніка: «Мы яшчэ даведаемся пра гэтыя кампанэлаўскія лялечкі-цацачкі, і ты за іх адка-жаш па поўнай праграме, «вплоть до партыйнага билета». А пакуль я сваім загадам забараняю табе пра-цияваць службу, накладаю хатні арышт... скардзіся хоць манаху, хоць самому Госпаду Богу. І не ўздумай судносіцца з затрыма-ным і цісніць на яго праз тваіх сэрдабольных ілжэтаварышаў».

Безумоўна, насталі чорныя дні, але я, кроў з носа, павінен быў выбіць з прашчалыгі глебу з пад ног і апраўдаць сябе ў вачах сяброў, якія добра ведалі, што я чисты, як сокол у сінім небе.

Па-першае, я павінен быў ад-сачыць жыццё і дзеянасць гэтага манаха і выйсці на Нюрнбергскі працэс. А па-другое, я не адразу адчуў, што ў гэтыя затрыманага нешта не тое з галавою, мо звіліна трэнснула? — і ён даўмеў, як адвесці мяне ад следства, каб, крый Божа, не разблытаўся ягоныя прагра-шэнні і злачынствы. І, увогуле, хворыя на галаву людзі — майстры на ўсялякія цуда-фантазіі.

У абласной бібліятэцы мне ветліва і адразу знайшли патрабу-нныя кропніцы. Чытаю, выпісваю: «Кампанэла Джавані Даменіка нарадзіўся 05.09.1568 у горадзе Стыла (Калабрыя, Італія). Памёр 21.05.1639 г. Італійскі філосаф, адзін з прадстаўнікоў ранняга ўтапічнага камунізму, з сям'і дробна-га рамесніка. Манаескі імя «Тама-зо». У 1559 годзе за вальнадумства і падрыхтоўку змовы супраць іспанскага ўціску ў Неапалітанскім крулеўстве асуджаны пажыццёвым. 27 гадоў адбыў у турме, дзе пісаў книгі. У 1602 годзе стварыў адзін з першых трактатаў ўтапічнага камунізму «Горад Сонца».

Разабраўся з Кампанэлам, пра-гледзеў матэрыялы Нюрнберга, і здалёк падобнага прозвішча не знайшоў. Зрабіў выпіскі, нават засведчыў пячаткаю бібліятэкі. На наступны дзень пачаў выясняць пэхічныя стан грамадзяніна Л.

Афіцыйны запыт не мог зрабіць, выручылі сяброўскія сувязі. У мужчыны было столькі пэхічнай паталогіі, што ён мог бы прэтэндаваць на ўніясненне ў книгу рэкордаў Гінэса.

Надта дўгта ў сяброўскіх колах сярод супрацоўнікаў успамінала ся гэта скарга пэхічнага хваробага, як анекдот.

А для мяне асабіста Кампанэла, гэты манах-утапіст, зрабіўся бы родны. Я поўніўся радасцю, што ён не вынаходзіў адмысловых катаўванняў, а быў шчырым лету-ченікам і любіў сваю Італію.

Зусім нядайна давялося суст-рэца са старым знаёмым на, так бы мовіць, Брэсцкім Арбаце. Ён кінуўся ў абдымкі і папрасіў не крӯ́даваць на старое — справу мінулу.

А я і не крӯ́дую, бо на пак-ры́джаных, як вядома, ваду возяць, а ў мяне, пра-бачце, спіна баліць, панская хвароба — кръжо-вы радыкуліт, зараза, закатаўаў.

Пераклай з расійскай
Аляксей Філатоў

▶ ПОГЛЯД

РАСІЯ ЯК МІФАТВОРЦА

◀ Працяг.

Пачатак на стар. 9 (1).

Так, гэты кыргыз пісаў на мове расійскай. Але для таго, каб пра-
рычаць на ўесь свет (найперш,
на расійскамоўны свет) кыргыз-
скае паданне пра манкуртаў (ці
не расійскамоўным кыргызам
адрасавана?) і ўстурбаваць гэты
свет лёсам каня Гульсары, у воб-
разе якога толькі глухі, сліпы і
бяздущы не адчуе болю і енку
Кыргыстана, які канану у расій-
скім палоне.

Як добра жывеца народам пад
расійскім крысом, якога роскві-
ту яны дасягнулі, мы бачым на
прыкладах з жыцця крымскіх

татараў, карачаеўцаў, чаркесаў,
паволжскіх немцаў, карэйцаў,
туркаў-месхетынцаў, балкарцаў,
курдаў, тых жа інгушоў і чачнен-
цаў. Гэта пра іх, вышэйпералічы-
ных, гаворыцца ў справаздачы
хельсінскай групы па правах
чалавека (1991 г.): «Як правіла, дэ-
партацыі праходзілі без папярэ-
жання. Перасяленню падлягалі
ўсе прадстаўнікі вызначанай
народнасці — мужчыны, жан-
чыны, старыя, хворыя, інваліды.
Некаторым удавалася сабраць за-
выдзеленыя хвіліны сякія-такія
пажыткі, іншым увогуле нічога
не дазвалялася браць з сабой. Аў-
таматычыкі заганялі іх спачатку
ў грузавікі, а затым у таварныя

вагоны, у якіх іх чакаў шлях
працягласцю ад некалькіх дзён
да некалькіх тыдняў у далёкія
районы Сярэдняй Азіі. Там іх вы-
гружалі і пакідалі на волю лёсу
з мізэрнымі запасамі. Многія
тысячы паміралі ў дарозе. Яшчэ
болей загінулі ад голаду, холаду і
хваробаў у месцах высылкі...»

А што вы ведаце пра чукчаў,
акрамя зняважлівых анекдотаў?
І, магчыма, мала хто ведае пра
нацыянальна-вызвольнае, залі-
тае крывёю, паўстанне тывінцаў
у 30-х гадах. Але я не веру, што
гэтага не ведае адданы служка
Путіна Сяргей Шойгу. Скарылі-
ліся тывінцы? Спытацца б у іх.
Але адказ ужо вядомы. Бо сёння

населеніцтва Тывы больш чым
наполову складаюць чыстакроў-
ныя арый... прафабація, расійцы.
Магчыма, удзячныя Расіі карэла-
фіны? Ці іжорцы? Ці нанайцы? Ці
вепсы, якіх засталося не болей
за сотню і якія так і не змаглі
пад апякунствам Расіі стварыць
сваёй пісьмовасці?

А вось — дадзеныя перапісаў:
у 1929 годзе на абсягах расійскай
федэратыўнай дзяржавы існавала
191 народнасць, у 1979 годзе
іх было ўжо 132. Удзячныя Расіі
народы зыходзяць у нябыт. За-
стаюцца няўдзічныя. Яны хочуць
волі. І яны яе здабудуць.

Міхась Булавацкі

*P.S. Сумны жарт з інтэрнэт-
каментароў да сёлетняга ўраба-
чання (там беларуская спявачка
Алена Ланская атрымала ад Расіі
нуль): «Беларусь расійцы лічаць
свой тэрторыяй і таму не гала-*

*савалі за Алену. За спявачку ж ад
сваёй краіны галасаваць нельга».
Я не збіраюся абараніць спявач-
ку. Магчыма, яна і заслугоўала
такой адзнакі. Я — пра жарт.
У кожным жарце, кажуць, ёсьць
доля прауды. Тут гэта доля до-
сыць вялікай. Паглядзіце расійскі
«Словарь іностранных слов». Там
знойдзецце слова, запазычаныя з
розных моваў, у тым ліку моваў
народаў СССР — казахаў, украін-
цаў ды іншых. Але не знойдзецце
слоў, запазычаных з беларускай
мовы, хаця такіх слоў на насамрэч
шмат. Гэта як не «иностранные»
слова. Паглядзіце расійскі
«Міфологіческий словарь». Там
знойдзецце артыкулы пра багоў
ды іншых міфалагічных істотаў
розных народаў, нават удмуртаў,
эскімосаў і чамораў, але не зной-
дзецце багоў беларускай міфалогіі.
Беларусі як асобнай краіны для
расійцаў дагэтуль не існуе?..*

▶ ВЕРШЫ

СТАРАДАЎНЯ ПРЫСЯГІ

ЮДЗІТА ВАЙЧУНАЙТЭ
(1937–2001)**Архіў, 1863****1. Зельня**

Зноў страдаўння зельня зімою. Бераг
мора. Завея.
Запарушаны дзесьці ў дарозе рыдваны.
Гайдеаца ціха забытая крэсла.
Ламаюца вялізныя і вечназялёныя
стогадовыя сосны — мяне зноў калоціць.
Можа,
гэтае сухое сонца лекавых зёлак і рыбны
смурод
з-пад абрэслай пухоўкай страхі
(у рыбакоў на падушках
спіць паранены бунтаўнік) праў'еца
вонкі...
Не ўратавала б
нават смерць ад цябе —
ад першабытных пранізлівых чарап...
Ізноў галашу я ад дзіўнай, забойчай уzechі,
прытаўшы
да святай скрываўленай кашулі...
І цёўдая, нібы скалы,
заледзяналая на зломе хвала. Бераг мора.
Завея.

2. Тэлеграма

НЕ РАССТРЭЛЬВАЙЦЕ МАЙГО КАХА-
НАГА
Снегіны дзень. Замглёны дзедаўскі
тэлеграф
зноў прачыняе цяжкія дзвёры.
Я хаваю свой твар
у пахкую маміну муфтую.
Я не хачу чуць, як на вуліцы смяюца
жандары...

Я сцярплю здзекі і гвалт,
але толькі не ноч,
калі мроіца ў ўёмным пакоі
яничэ пустая труна без века.

Я ПРАШУ: НЕ РАССТРЭЛЬВАЙЦЕ КА-
ХАНАГА
Ён прыходзіць у сне
(вартаўвия хаваюцца ў нішах)
яничэ хлапечыя голыя грудзі —
гэтую жывую мішэнь са стрэльбішчаў —
падставіўшы на тоупу...

.....
Утумане —
пад жалобным вэлюмам удавы —
нявесты заплаканыя вочы дзіцячыя.
Спісаную прыгожым почыркам паперу
падышывае пісьмавод (ліст экзекуцыі).

3. Ключніца

Я — дачка збяднелае шляхты.
Бразгаю ключамі двараніна.
(Усю ноч гігаталі коні —

АЛЬБІНАС ЖУКАЎСКАС

Вісельня — сабе

Пыл па Лукішках ганяюць вяты.
Дрэмле за мурам Якуб і сапе...
Вільні найлепшыя цесляры
Вісельню ставяць не іншым — сабе.

Лупяць сякеры ліхія...
Хутка з жыццём развітаца
З зашмаргаю на шыі
Вызначыў лёс паўстанцу.

1969

Добра Якубу — муры

Глушаць пакут адгалоскі:
Церпіць не ён, не цары,
А за яго — Каліноўскі.

1969

ЁНАС СТРАЛКУНАС

Паранены паўстанец, 1864 г.
Вадохрышча, Новы Год прыйшоў...
Клубніцы, трускалкі з начное столі...
Кастрыца сылплеца на стол,

Вада пасохлыя вусны моліць.

Шэпт лесу, косаў звонкі спеў...
Марш войска... Крывавая відзежы.
Што сёння піў ты? Што сёння еў?

Хаваеш што ў прабітай адзежы?

Вісельня ў Вільні... Ў вёсках пажар...
Слупом шугае агонь у айчыне,
Сажа спадае, спадае на твар,

Сыходзіць ноч, ды ранак не стыне...

29.VIII.1969

Пераклаў з летувіскай Лявон Баршчэўскі.

РАЗМОВА НА ДОСВІТКУ

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

Рыхтуючыся да ўдзелу ў паэтычным
свяце «Бабіна лета ў Белаазёрску
з Нінай Мацяш», прымеркаваным
сёлета да 70-годдзя паэтэсы, знайшоў
раптам амаль паузабыты, прысвечены
ёй верш, пад назовам «Размова на
досвітку». Знейкай прычыны не
зусім, здаецца, завершаны. І вось
цяпер, пад уражаннем ад свята,
рашыў апублікаваць яго з нязначнымі
праўкамі.

Тры дні таму, за горадам, на дачы,
дакладней — на сваёй мансардзе дачнай,
у прадсвітальнай летній цішині
я абудзіўся з думкай пра цябе
(ци ні прынілася мне перад гэтым?).
Звярнуўся ў думках да цябе з пытаннем:
«Ці ведаеш, ці ўяўляеш ты,
як многа для мяне ты значыши?
Як важны для мяне твой лёс?»
Прамові «для мяне» і спахапіўся,
і стаў вініца ў той эса міг
за тое, што вось так эгаістычна
пачаў на досвітку з табой размову.
Крыху ўдакладніў сваё пытанне:
«Ці ведаеш, ці ўяўляеш ты,
як многа значыши ты для нас,
для сваіх блізкіх, па крыве і духу?
Для ўсёй свае шматлікае сябрыны?
Для ўсё роднае краіны?
Ты — са сваёй усмешкай і слязой,
Ты — са сваёю доляй і нядоляй,
Ты — з сэрцам, сэрцайкам сваім,
такім вялікім і такім дрыготкім,
такім трывалым і такім пяшчотным,
ты — са сваімі праудай і сумленнем,
ну і, вядома ж, са сваім «Агменем»...
Ці ведаеш, ці ўсведамляеш ты?»
І ў перадранішнім свяtle
мне уяўлялася твая усмешка —
усмешка незвычайнай твары,
і мудрая, і крышку іранічная.
І ў перадсвітальнай цішині
пачуўся ў адказ твой голас:
«Чаму пра гэта я павінна ведаць?
Чаму павінна гэта ўяўляць?
Усведамляць павінна гэта?
Мне што, няма чаго рабіць?
Займаца чым? Пра іншае што думаць?
Які мой лёс, якая сама ёсьць —
такую і прымайце, ягамосць.
Вам лепей знаць, што значу я для вас.
А мне відней, што для мяне вы значыце,
вы — блізкія па духу і крыве,
мая сябрына і мая краіна.
Ямчай прымошчваю я на плячах свой крыж
і вам усім кажу я: «Будзем!»
Ды рушайма далей сваёй дарогай!...»

ЧЫТАЛЬНЯ

► ПАМЯТНАЕ

АДЗІН З УСІХ

Аляксей ФІЛАТАЎ

З хаосу да прасветленасці

Уладзімір Андрэевіч Калеснік... 17 верасня — ягоны дзень народзінаў. Яму было 691...

Як толькі азорыць свядомасць гэтае імя, адкідаеш преч пацяруху паўсядзённасці, застываеш у захапленні і павазе да асілка беларускага думкі, якая ахапіла невымерную прастору часу ў літаратуразнаўстве і гуманітарнай навуцы ўвогуле.

Сорак гадоў я хадзіў з ім па адной зямлі, дыхаў адным паветрам, цепшыў вока вельччу Лукаўскага возера на Маларытчыне і дубоў на кладах ягонае высipy, не мог надыхацца грыбным водарам Збунінскага лесу; не наслушаўся ягоным палымяным словам на лекцыях і паседжаннях літаратурнага абласнога аўяднання — і Настаўнік нязменна выводзіў мяне «з хаосу асабістых пачуццяў да той прасветленасці духу, якая была сапраўдным натхненнем, напружаннем стваральныхных сіл душы».

Я верыў у Яго і веру па сёня, як далёкі мой продак верыў у Бога ўрадлівасці і кахання — прыгожага юнака. Ярылу ў ільняных белых строях на бельм кані. Я маю на гэта крышачку права, бо так і нераспазнаную, травіяльна гаворачы, літаратурнай грамадскасцю канцепцыю ДАБРА на самым пачатку майго слугавання роднам слову і зямлі заўважыў менавіта Ён.

Што б ні было, што б ні думалі людцы добрыя, ні гаварылі, але, напэўна, і я быў патрэбны Яму. Можа, дзеля нават того, каб адарвашца ад паўсядзённай, самазнішчальнай працы сваёй, адпачыць ад яе побач з наўгана-прымітыўнаю, але шчыраю, як Ён сам сказаў у водгуку на маю кніжку прозы «Дарога», «экскэнтрычна» маёю натураю. Надае рапушасці выказаць некалькі радкоў падзякі «Плытагону» нашае берасцейскае паэтычнае флатылі аўтограф Уладзіміра Андрэевіча на кніжцы «Тварэнне легенды»: «Лявоне, няхай не гасне агенчык палескага гумару. 31.X.1990, Брэст».

Спачатку было завочнае знёманства цераз прыёмнага дзядзьку майго настаўніка, Калеснікавага студэнта-зачоначніка, франтавіка Леаніда Мядодзевіча Крышпіновіча, які дужа шанаваў прафесара, а той адказваў яму ўзаемнасцю.

Потым закадычны мой дружбак, казацкага пошыбу дзяцю — паляшук Мікола Крываблоцкі цягне мяне з чыгуначнага тэхнікума ад рэек, шпалаў, накладак, падкладак, каstryлёў і шурупаў, астракоў і крыжавінаў у свой педагогічны інстытут на публічную лекцыю, якую будзе чытаць «свяціла, сам Калеснік» пра масцітва ранняга Рэнесанса.

За кафедрай высокі, хударльвы мужчына працуе. Працуе натхнёна, азартна: свяжуткая кашуля расшпілена на два верхнія гузікі, вузел гальштука паслаблены, пад колер гальштука, цёмна-карыйчыны пінжак вісіць на спінцы крэсла, у адной руцэ ўказка, у другой — белая насоўка, якою раз-поразацца кроплі поту з ілба.

Уладзімір Калеснік і Уладзімір Караткевіч (у лодцы ззаду)

Абсалютна нічога не цямячы ўвогуле ў мастацтве і асабліва эпохі Рэнесанса, я — «глух і нем», адно бачу Калеснікаў лоб, залысінкі над ім у павуцінні таненікіх сінявых пражылак. Словы вылупніваюць з вуснаў, а лоб моршчыца, пражылкі збіраюцца ў ладнавата вузельчык: новая думка ўспыла, падштурхоўвае папярэднюю, але ёй яшчэ рана волю даваць, змаганне ідзе. Нарэшце вузел вырастваецца, разыходзіцца. Чалавек усміхаетца і відзе далей свой высока-інтэлектуальны рэй...

Першыя мае опусы паказаў Уладзіміру Андрэевічу дзядзьку Лявон. То былі кароценькае апавяданне «Жаваранак» і старонак пад паўсотню дакументальная аповесць пра трагічны пачатак вайны. На вялікія нашы радасць і здзіўленне Калеснік не выкінуў іх, нават не паленаваўся занесці на абласное радыё і ў «Зарю».

Маларыцкі Эміль Залія

Акрылёны такім поспехам, дзевятынціцігадовы пучейны брыгадзір набраўся нахабства прачытаць некалькі абрэзкоў на паседжанні абласнога літаратурнага аўяднання, якое акрылёна вёў «сам Калеснік». Тут і учыніў ён мне і Ватэрлою, і Сталінград. У адным з абрэзкоў з гневам распавядалася пра бамбізу-драпежніка, мурлатага пучейца-фабзайца, які заспеў на гарышчы брыгаднае кладоўкі сімейку кажаноў. Пала-паў іх, сляпых пры дзённым святле, і спаліў навідавоку рабочых паяльнаю лямпаю.

Узрушанасці, абурэнню старшыні «Берасцейскага вогнішча» не было межаў. Чыстай вады натурализм! Што захачу, тое і варачу, звілін, думкі ў даўбешы не маеш! Маларыцкі Эміль Залія вышшукаўся! ДЗЕ АБАГУЛЬНЕННЕ, ДЗЕ ТЫПІЗАЦЫЯ? Пазітыўізм з адмаліннем законаў рэчаінізму, адзін крок да абстракцыянізму, каля мазня аслінным хвастом прызнаеца шэдэўрам жывапісу!.. — на ўесь рэдактарскі кабінет і напрыканцы сабе паднос: — Цяля божае, апавядання скляпача не можа, замалёўкі крэмзае.

Пасля такога прачуханца на-доўга прапала ў мяне ахвота да

прыгожага пісьменства, і нашы стасункі наслі толькі чиста навукова-гаспадарчы (ад слова вучыцца) характар.

Не дапамог і Мяленцьеў

— Ты б зайшоў у інстытут. Справа ёсць, — подаўту да сесіі пазваніў ён на мой чыгуначны «лінейны»тэлефон.

Ногі ў рукі. Подбегам. Чакае ў фое першага паверха ля саменікіх дзвярэй са скруткам ватману. Разгарнуў скрутак з адмысловыми, хоць і ад ягонай левай руکі, чарцяжамі.

То дзвёры ў гараж. Нарэшце пляцадвялі, два гады качарыкы. Хоць ты і спатыкнуся на чарчэнні ўтварыў чыгуначным інстытуце, ды бачыши, кумекаеш што-небудз?

— Бачу. Завесы фасонныя, шпінгалеты, быў салдацкай трохлінейцы затворы, а што гэта за кавалак жалеза з дзіркамі па канцах?

— Стрэлачны замок. Гэта ж табе не Плюшкінаў свіран-свінінец.

— А-а, замок Мяленцьеў.

— То-та, пакуль другі ключ не ўставіш, першы не вымеш і дзвёры не адчыніш. Не дурань быў гэты ваш, як яго?

— Мяленцьеў.

— Знойдзеш такі? У вашай майстэрні зробяць такія завесы я затворы?

— З завесамі няма проблем. Нашы Ляўшы самому маршалку Пілсудскому сейф змайстравалі, а вось замок. Усе стрэлкі цэнтралізавалі, на аўтаматыку паставілі, а замкі на металалом здалі.

— Пашафонцы, пачакаць не маглі.

— Давайце чарцяжы, шукаць будзем.

— Шукай, заплачу. Толькі каб памеры вытрымалі...

Абзваніў усе дваццаць акалоткаў, абледзелі ўсе купы лому — замка не было. Прашчу помачы ў суязыстаў, на ўласныя страх і рызыку выдзэрлі «мяленцьеў».

Зосі Міхайлаўна не шкадавала ні пітва, ні закускі: слесары не шкадавалі рук, выштукавалі ўсё дбайненка, камар і той не ўточыць нос.

Вось і малайчына. Прыходзі на талаку. Алёша Бакуменка абяцаў салдацікаў падкінуць — ты і

пакіруеш, то ж дарожны, нават маставы, майстар і ў вайсковым будатрадзе крыху падубасіў, а то звычайны гараж...

Палякі ў костку цэглу калі

Акурат перад талакою параніў я сабе касою руку. Добра пацягнуў. Знаёмы хіруг чыгуначнай бальніцы трывалы паклаў, пазямляцьку без замарозкі: хутчэй зажыве. Уладзімір Андрэевіч на такую аказію:

— Дома сядзі, надта не гаруй ды і не радуйся, тваё ад цябе не ўцячэ, калі заягне, наведаешся. А ваякамі я і сам пакамандую...

Нарэшце заягнула.

Малінавага колеру «масквічкам», як ахрысціў яго Караткевіч, «божай кароўкаю» з адным толькі сядзеннем кіроўцы (уласнымі рукамі рамантую машину ад рухавіка да бампера) за Трышынскія могілкі дапінаемся.

Халера на яго, пакуль з таго горада выедзеш, у той Спакойны завулак уцінешся, усе нерви папаліш...

Уцінуліся, нерви не ўсе спалілі, удвух увіхаемся, па-пучайскому сказаўшы, паточна-звеняным метадам. Ён — старышы, я — падсобны. Маўчыць. Толькі вокам павядзе — цэменту падбаўлю, галавою хітне — вады плясну, на жвір пальцам пакажа — пару шуфлёў падкіну, у ацынкаванай балеі ўсеньку на запірку раскалачу. Леваю на масцярок раствор пакладзе, адмысловенька цагліну паставіць, разоў з пяць і адвесам, і «васэрвага» — ураўнем праверыць. Раствуць і «яма», і паграбок. Пад вечар загаварыў:

— Я — да Зосі. Папалуднаваць час. А ты падлогу тут выкладзі. Да ночы зацілем. Паціху даў «кароўцы» задні ход.

На каленях поўзаю, носам нюхаю, намагаюся, каб шчылобінкі не было. Выклаў, жвірком прыцерушыў, кірзачамі ўтаптаў, венічкам вымеў, даланёю прыгладзіў.

— Я — да Зосі. Папалуднаваць час. А ты падлогу тут выкладзі. Да ночы зацілем. Паціху даў «кароўцы» задні ход.

На каленях поўзаю, носам нюхаю, намагаюся, каб шчылобінкі не было. Выклаў, жвірком прыцерушыў, кірзачамі ўтаптаў, венічкам вымеў, даланёю прыгладзіў.

— Вяртаецца. Прыйгнуўся ў варочцах, на калені абаперся, доўга то адным, то другім вокам глядзеў на мае патугі. Нарэшце:

— А палякі, Лявоне, цэглу ў костку калі... Хадзем, чарвяка заморым.

— Не, цэглу ў костку пастаўлю!

Еш, Лявоне, еш

Залілі падлогу, зацерлі, за-глінцевалі, зажалязілі, мосцімі ся ў самаходзікі. Раскрывае гаспадар гаспадыніну торбу — авохці мне: салаты, грыбочки, нейкі булёнчык у тэрмаску, кілбаска, вяндлінка, нават бульбачка з курыным сцягном. Вочы разбегліся, сліна захлыналося, пакую за бедзьве шчакі.

А Ён успароў нейкім багнэтам скрынку ялавічыны і гэтым жа «мечэтэй» сілкуюцца, у слоікі, міскі, талеркі і вокам не вядзе. «Ну, думаю себе, — Ён не зазірае, дай я Яму ў скрынку зазірну. — І цап відэльцам кавалак тлушцейшага, хоць не надта ялавічыну люблю. Калеснік скрынку на калені мне бац і корд свой у «бардачок» паклаў. «А, маць тваю, еш, Лявоне, еш, табе трэба пад'есці!..»

Перад тым як перайсці ад «наукова-гаспадарчых» нашых з Настаўнікам стасункаў толькі да «навуковых», дакладваю спадарству, што замок той Мяленцьеў «браткі» рассакрэцілі. Дасканала падміялі «Божае кароўкі» прыту-

лак. І Уладзімір Андрэевіч найблізіцай убіваўся па тым паляўнічым багнэце, набытым у час вандроўкі з Янкам Брылём ля берага Ледавітага акіяна...

Давай заліковую

Уладзімір Андрэевіч не мог называць настаўнікам чалавека, які не авалодаў дасканала фальклёрам і не наўчыўся выразна выказваць свае і чужбы думкі, таму з першага да апошняга дня працы ў нашым інстытуце сам выкладаў і фальклёр, і выразнае чытанне. Пра што ў нашай «Сінявакай» ходзіць шмат прыпавесцяў і пагудак. Першую я пачаў ад таго самага «казака» — Крываблоцкага.

— З грахом напалам аджаўваў я два пытанні з білета, думаю сабе, траяк будзе. А прафесар дадатковое задае.

— А скажы мне, Мікола, з кім-чым народ наш дзеўку-красу параўноўвае?

— З калінаю краснаю, з лябёдкаю белаю.

— Праўда твая, а хлопца-малайца?

— З дубам! — стрэльнуў Мікола.

— Сам ты, хлопча, дуб-дубок, шызы галубок, сокале ясны, яворок кучараў! Вучы я

буляў усенькае, на што яны былі здатны. Адабрала на яе думку лепшае сабе, а мне пакінула «пацияруху». І ў той «пациярусе» былі такія залацінкі, што пакінуў ту работу выкладчык сабе.

І вось экзамен. Рыхтаваўся дбайна. Цягну білет. У білеце пытанне: «Жышці і дзейнасць беларускага этнографа Раманава». Адно толькі памятаю, што завецца Еўдакімам, бо гэткім рэдкім сёння имем цесця майго яшчэ за Мікалаем Другім ахрысцілі. Яшчэ ўспыло, што адна з прац Раманава са словаў Калесніка завецца «Пёснікі з-над Нёмана і Дзвіны».

Сяджу, пакутую, пацею. «Усё, прапаў на векі вечныя, як ты Яму ў вочы зірнеш?» І тут зноў мая настаўніца, побач праходзячы, пущпаргала чаку пад саменькі нос...

А ён не заўважыў. Ён пахваліў, а мне і сёння няёмка...

Трэнас

Не бяру ў двукоссе, бо гэта не Мялеція Сматрыцкага, не царквы нашае праваслаўнае, а мой асабісты плач. З «Трэнасам» і ўсёй старажытнай літаратурай справіўся я нармалёва, бо так уелася ў душу гэтае слова, што нават Міхась Рудкоўскі падпісаў свае «Сінія Брады»: «... Такому, разгэтакаму, які цэлы месяц не піў гарэлкі і сніў «Трэнас...» А вось з літаратурай першай паловы XIX стагоддзя дык выйшла трагедыя.

Маці, жонка хворыя, двое дзяцей, на трох работах увіхаюся, дзе ты толкам падрыхтуешся. Таўкуся на калідоры перад дзвірима, за якім Уладзімір Андрэевіч не ў ласковым гуморы нярвеуетца. Нават выходзіць, пытаетца ў мяне: «Запалкі ёсць?»

Знайшоў, аддаў. Ніколі-ніколі не бачыў, каб Калеснік курыў. А самому так засмаліла зацягнуцца — хоць енкам енчы. Аббег усе тры паверхі, на вуліцу высакачыў — ні ў кога нямашака запалак, яшчэ больш свярбіць.

Адчыняю высокія дзвёры, пераступаю парог:

— Уладзімір Андрэевіч, вы мае запалкі...

Эх, доля мая нешчаслівая, раны Езуа!..

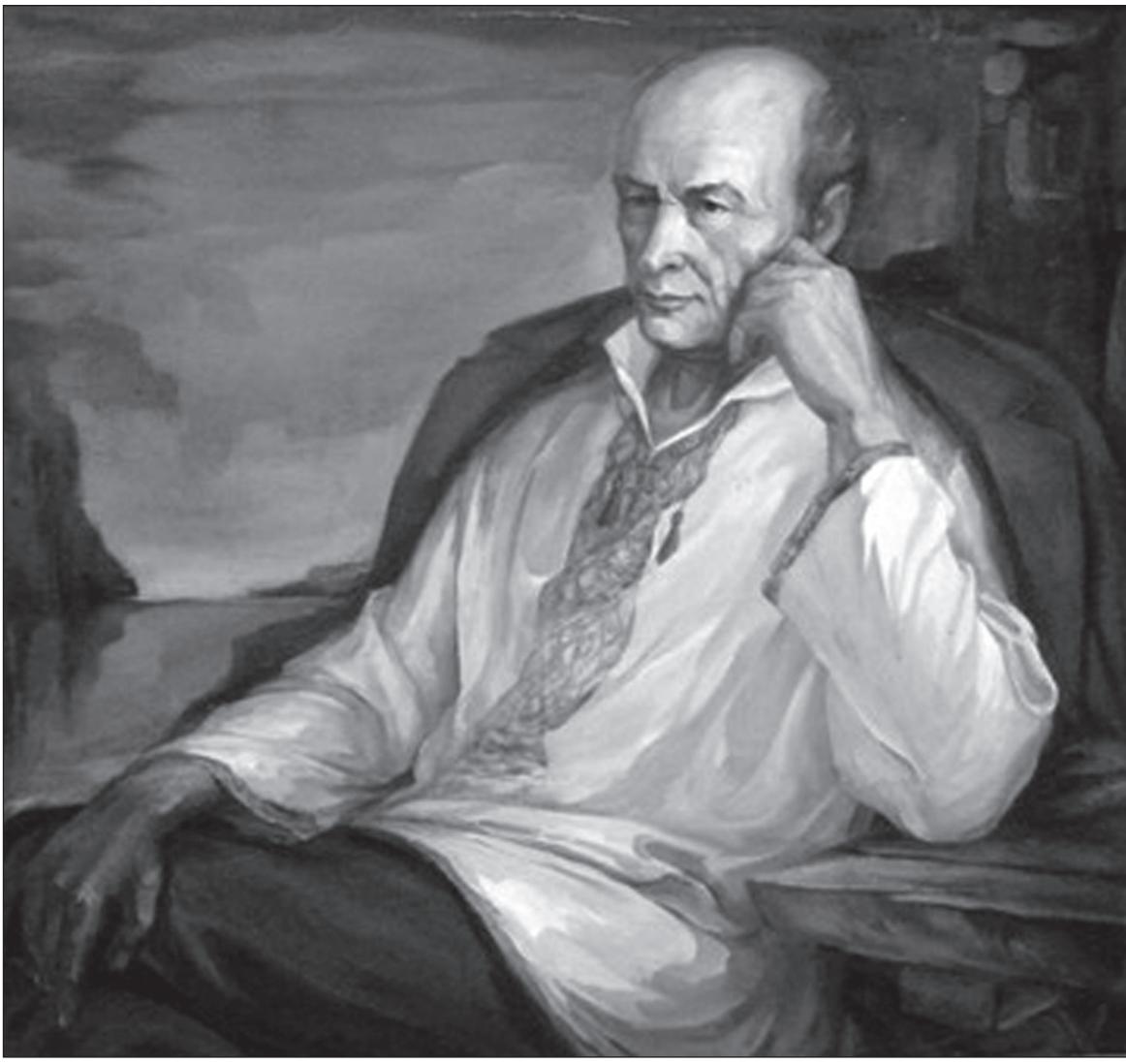
— Ты што, сюды курыць прыйшоў?! Абібок, каб і нагі твае не бачыў!..

На апошнім курсе, перад дзяржэкзаменамі, Аляксею Антонавічу Майсейчыку здаў тое XIX стагоддзе. «Тры, Лявоне, стаўлю — Калеснікаў курс! — сціпла ўсміхнуўся мой малады тады сябар-прафесар».

Пытанні ёсць?

Фініш. Заўтра першы дзяржаўны экзамен. Консультацыю вядзе прафесар Калеснік. Лета. Задуха. А ў аўдыторыі акурат кран з вадою. Падыходзіць да яго, адкручвае, вяртаеца за кафедру і ў лагодным настроі праз усмешку пытгае, ці ёсць пытанні. Дзве групы, чалавек пад паўсотню: пытаннія няма. Я вас сур'ёзна пытываю: пытанні ёсць?! Пытаннія няма.

— Дык якога ражна вы сюды прыперліся? Бачышты, адстаялі ў чарзе па дыплом інстытуці, а гэта ж вышэйшая гуманітарная аддукцыя. Духоўнае жабрацтва, прымітыў! У капроны, нейлоны, джынсы паўлазілі, крыжыкі, кулончыкі, краваты на шыі панавешвалі, а за душою што?! У каго вачэй пазычыўшы, у клас зойдзеце?! Апошні раз пытываю: пытанні ёсць?!

С. Казак. Партрэт У.А. Калесніка

Іраптам нейкая краля, як на грэх у джынсах на грувасткім азадку:

— Уладзімір Андрэевіч, — то-ненька так пытаетца, — а што такое, што такое... анані-аніна, анані...

— А-на-нізм?! Не раю. А вось анімізм — гэта...

І пайшоў, і пaeхаў, аж пакуль званок не зазвінёў. На развітанне з крана запіў горыг апошнія сустрэчы ахалоненай за дзевяноста хвілін вадзіцца...

«Жызня»

Апошні дзяржаўны экзамен на завочным аддзяленні філфака — руская мова. Топіца старшыня сельсавета з палескай глыбінкі, ціхміны, абзэмкаваты былы франтавік і вязень фашысцкага канцлагера. (Нямецкую лексіку ведае куды лепш за рускую). Ужо і за саломінку не хапаеца...

— Вы не волнуйтесь ради Бога, пожалуста. Вот вам последний вопрос... — нярвуючы і экзаменнатар, і чальцы камісіі. — Слово жыць какого склонения?

Успачеў старшыня, кропелькі з вусоў злізаў, зжаваў: напэвно, напэвно... первава...

Усе цяжка ўздыхнулі. А Уладзімір Андрэевіч усміхаетца:

— А што вы думалі. Праёду чалавек гаворыць, бо цяпер у яго ўжо не жыць, а жыцьня пачынаеца...

І паставілі людзі чалавеку «ты».

Адзін з усіх

Чытаю на «літаратурнай серадзе» ўрываў з «Лясной аповесці». На палянцы, у альтанцы пад назваю «Муха» сышліся паляўнічыя і лясное начальства. Гарэлка ракою цячэ, закускі таксама не бракуе... Берасцейская пісарчукі смяючыца пад вус. Свецяцца жарынкі ў Рудкоўскага вачах, які толькі што прачытаў: «У друга майго лесніка ідзе баль гарою. Чацвёта га сына знайшоў друг пад сасною». Уладзімір Андрэевіч доўга не вытрымаў, але лагодна:

— Ну, што ты пішаш, Лявоне? Ляскічы ў цябе назбіраўся, бы чмель, у дырэктара школы адзін вус у капусце, а другі ў смятане, зяць акасеў ушчэнт, нават месяцы на небе прычасціўся. Ды і ты сам як былы чыгуначнік упіўся ўдрызін. Адзін конь «Пятлора» цвяро-зы, бо да дрэва прывязаны...

Па-Ясенінску

Наш «Гуртавы і Вадар» (Ніна Мацяш) — Калеснік трывае не мог празмернага зазірання нашай берасцейскай «браціяй» у чарку. Ды ніколі доўгіх натацый не чытаў, выказваўся заўсёды змястоўна. На скалечанае ў застоллі Сцяпану Крываю вока рэзюмаваў:

— Чаго і траба было чакаць. Дажыліся да зялённых венікаў — писателю в пьяной драке выбили глаз, хорошо...

Сустракае неяк мяне.

— Ну, дзе ты цяперака, Лявоне, штаны аціраеш?

— У спорце, Уладзімір Андрэевіч, у спорце.

— А-а-а, яно і відно, дзе спорт — там і спірт.

Трапляючыца на вочы Яму Рудкоўскі з Купрэевым — абодва кульбакі пагублялі.

— Малайцы, што хоць шырокі, па-Ясенінску, а то чуў — пад коўдрай «чарніла» смокча-це...

І гэта, як бы мы ні «супраціўляліся», крыху ўплывала на піякаў. Тым больш, што неяк заспэўшы Рудкоўскага, Купрэева, Філатава на лаўцы ў скверы на Міцкевіча, супраціўнікі змагара за праўду шляхам праўдзівага, тонка прыхаванага выяўлення зла ў піку нахабнае, крывадушнае, ханжаскае прапаганды «добра» хлусамі і здраднікамі нашае нацыянальнае ідзі ў нашым нечалавечым, здаецца, з усёй зямнене кулі толькі беларускім жыцці.

— Хлопцы, пашкадуйце сябе: вы ж таленавітыя. Як звяры!

Польская готыка

Паперад сямідзесяцігоддзем разліўся ва Уладзіміра Андрэевіча апендыцит. Зрабілі аперацію. Ляжыць у гарадской, на Леніна, бальніцы. Прыйсесці няма дзе: паўсюль купы даведнікаў, энцыклапедый, малюнкаў і рэпрадукций.

ЧЫТАЛЬНЯ

ляхавецкага слоўка выкрэсліць. Але літаратуршчыны, майстэрства часам больш, чым зместу, хоць матэрыял цікавы, твой... Перанясі-тка мне гэтую дошку на балкон (не толькі піша, малюе, але і рэжа па дрэве).

Дубовая сталешніца, бы волавам налітая, ледзь падняў.

Кліча зноў да стала, налівае чарку «Напалеону». П'ю і хвалю, бы зроду не каштаваў:

— Смачна, халера на яго.

— А ты думаў, — закаркаваў пляшку і ставіць на паліцу.

— Ідзі. Ідзі. Няма мене, браце, калі цырымонію разводзіць...

Перагналі

Крохчыць бадзёра, сам сабе ўсміхаецца, спыняецца, дае патрымачу міне свой жоўтыя партфель:

— Хоць і восень наўкола, а неяк пасвятлела на душы. Трыццаць гадоў Амерыку даганялі, нарэшце перагналі.

— Не можа быць. А ў чым?

— У даўжыні дубінак. У іхніх паліцыянаў яны да сракі, а ў нашых — да каленяў. — Рагоча, ацірае хустачкай слязу, забірае «тэчку» сваю...

Пах пылу фаліянтаў

Неяк побач з Настаўнікам успамінаў маё дарагое, маладое, праведнае, пущайскэ. Як доўбайлом і ржавай лапатаю ў чыгуначным насыпе гліну «прорэзі» глыбінёю і даўжынёю 2,7 метра. Пад цягнікамі, не вылазіў на свет белы нават у час паўгадзінага перапынку на абед.

А ён чамусыці з імпэтам і слухаў мяне, і распавеў сваё. Менавіта пра чароўны, незабыўны яму пах пылу фаліянтаў у сутарэннях архіваў і музеяў, дзе адразу пасля вайны, хворы на сухоты, корпаўся, шукаў ад Кірлы Тураўскага і Скарлыны да Багдановіча «чужое слова» пра Беларусь. І Бог дараваў Яму напаткаць «Песню пра зубра» Гусоўскага — «пачынальніка многіх матыўў у беларускай легендзе нацыянальнага адраджэння, спеў якой гучай не на роднай мове, а на мове рэнесанснага Рыма».

Шукаў, знаходзіў, тварыў. А ў выніку амаль у кожным радку ягоных глыбінных тварэнняў адчуваеца пазіцыя змагара за праўду шляхам праўдзівага, тонка прыхаванага выяўлення зла ў піку нахабнае, крывадушнае, ханжаскае прапаганды «добра» хлусамі і здраднікамі нашае нацыянальнае ідзі ў нашым нечалавечым, здаецца, з усёй зямнене кулі толькі беларускім жыцці.

Пазіцыя змагара за праўду шляхам прыгнадзівага, тонка прыхаванага выяўлення зла ў піку нахабнае, крывадушнае, ханжаскае прапаганды «добра» хлусамі і здраднікамі нашае нацыянальнае ідзі ў нашым нечалавечым, здаецца, з усёй зямнене кулі толькі беларускім жыцці.

А як яны думалі

Пазваніла Зося Міхайлаўна: прасіў, каб пільным вокам зірнулі на садок, да зімы дрэўцы падрыхтавалі.

Прыехаў з лецішча, пераступаю парог іхняга гасціннага жытла. Гаспадыня рыхтуе торбу прысмакаў на кухні, бо без торбы з гэтае хаты не выпускаюць. А я ў спальні Яму, крышку акрыяламу, апавядаю пра выпадкова сустрэтую ягоную адна-класніцу з Наваградскай гімназіі, палянкую Буландз Барбару.

— Мувіла пані, жэ памёнта вак. Надта здолны быў да навукі, маліваў пенькні, але, холера ясна, такі шчыры беларус!

— А як яны думалі? — так шчыра, па-маладому вымавіў Уладзімір Андрэевіч, што верыліся: яшчэ не адно дрэва пасаджу пабач з Ім...

БЫЛОЕ

РОДНАЯ, НЕЗАБЫЎНАЯ...

Я чакаў гэтай кнігі. І вось яна ляжыць перада мною — «Скрозь «Маладосць»» (да 60-годдзя вядомага нашага часопіса).

З увагай і хваляваннем чытаю старонку за старонкай: грутоўны артыкул Генрыха Далідовіча, цікавыя згадкі Адама Мальдзіса, зацемкі Уладзіміра Дамашэвіча, Віктара Яраца, Васіля Ткачова, пратаколы даўніх паседжанняў рэдкалегіі... углідаюцца ў знаёмыя, родныя твары на фотаздымках: Аляксей Кулакоўскі, Пімен Панчанка, Васіль Быкаў, Міхась Стальцоў, Вера Палтаран, Мікола Аўрамчык, Уладзімір Караткевіч, Іван Мележ, Іван Чыгрынаў, Але́сь Жук, Васіль Зуёнак, Анатоль Грачанікаў, Янка Сіпакоў, Жэні Янішыц, Раіса Баравікова, Валянцін Ждановіч... Шкадую, што няма фатаграфій славутых маладосцеўцаў Янкі Брыля, Рыгора Барадуліна, Ніла Гілевіча, Уладзіслава Нядзведскага. З недаўненнем і прыкрасцю чытаю пад фота Паўла Дубашынскага «Кастусь Кірэнка», Івана Новікава — «Але́сь Аспенка», Міхася Вышынскага — «Мікола Вяршынін»... І — не знаходжу настольів замоўленага ў свой час майго слоўца — прызнання ў любові да мілай, роднай маі «Маладосці». Не разумею, у чым справа — усяго ж некалькі старонак мышынапісу, ніякай, як мне здаецца, «крамолы». Вось я і вырашыў прапанаваць «Літаратурнай Беларусі» маё ненадрукаванае кароценькае эсэ. Не таму, што лічу яго літаратурнай з'явай, а праста хачу яшчэ раз узгадаць дарагіх майму сэрцу людзей і даўнія незабыўныя падзеі. Так бы мовіць, у дадатак да юбілейнай кнігі.

Генадзь БУРАЎКІН

У маёй бібліятэцы я беражліва захоўваю, як дарагую рэліквію, першы нумар «Маладосці» — тонкі, фармату славутага калісці «Огонька», падпісаны да друку 16 красавіка 1953 года. Уесь ён практычна прысвечаны «вялікаму і мудраму» Сталіну, чия нечаканая смерть, як тады здавалася, скланула ўесь свет. І ў самім гэтым факце сёння мне бачыцца своеасаблівы боскі знак, які падвёў рысу пад цэлай эпохай у жыцці вялікай дзяржавы і шматмільённага народа. Якраз «Маладосць» стала ў беларускім літаратурным друку найпершай трывалай для разняволеных «паслясталінскіх» настрою і «паслясталінскага» пакалення пісьменнікаў.

Акуратнымі стосамі на паліцах у мяне складзены і часопісы пазнейшых гадоў, розныя сваім фарматам, сваім накладам, са знаёмымі і незнаёмымі аўтарамі. Але той, першы нумар для мяне асаблівы. Я добра памятаю, як старшакласнікам, які спрабаваў нешта рыфмаваць, у прыгарадным полацкім пасёлку чакаў яго, як радасна гартаў яго старонкі і шукаў нечага неўчайнага і прыгожага. І, вядома ж, нясмелы марыў, што аднойчы і маё прозвішча трапіць пад яго вокладкі.

Тая школьнай мара шчасліва збылася, калі я стаў студэнтам Белдзяржуніверсітета і з хваляваннем пераступіў парог рэдкалекцыі на вуліцы Карла Маркса ў Мінску, каб аддаць акуратна спісаныя старонкі з агульнага сшытка ў рукі заўсёды ўсмешлівага і добразычлівага Міколы Якаўлевіча Аўрамчыка. З таго, такога ўжо даўняга, часу на многія гады «Маладосць» стала маім родным часопісам, значаю часткаю майго жыцця і лёсу. Як, урэшце, і для ўсіх маіх літаратурных равеснікаў.

емна. Радасці шчодра дзяліліся на ўсіх. На ўсіх дзяліліся і беды (а іх таксама хапала).

Памятаю, як з пакоя ў пакой узрушана бегалі то Дамашэвіч, то Аўрамчык, калі новыя рукапісы прыносілі Васіль Быкаў і Янка Брыль, Іван Мележ і Іван Чыгрынаў, Уладзімір Караткевіч і Іван Пташнікаў. Як свяціліся вочы мілага Міколы Якаўлевіча, калі ён чытаў толькі што прысланыя вершы Уладзіміра Марука і Раисы Баравіковай! Ён паўтараў зноў і зноў удалыя радкі і ўсё пытаваўся: «Праўда ж, добра?» Ну што яму можна было адказаць, калі вершы сапраўды былі яркі і таленавітые...

А як мы ўсе перажывалі, калі, пераадольваючы зацяты скептыцизму, а то і адкрытае супраціўленне не толькі пільных цэнзараваў, а і дастатковая ўплывовых чыноўнікаў з высокіх кабінетаў Цэнтральнага камітэта КПБ, друкавалі выдатную, балючую, унікальную кнігу Але́сі Адамовіча, Янкі Брыля і Уладзіміра Калесніка «Я з вогненнай вёскі...» Якіх толькі закідаў у яе бок не гучала з вуснаў наглядчыкаў за ідэалагічнай чысцінёй паказу айчыннай ваенны гісторыі: і празмерны трагізм, а не герайзм, і нібыта апраўданне залишніх пакоры вяскоўцаў перад акупантамі, і бяскласавы патыцізм... Мы горача спрачаліся, даказвалі, урэшце хітравалі (асабліва даводзілася цяжка мне, як галоўнаму рэдактару), але — перамаглі. І калі на ўсесаюзны пісьменніцкай нарадзе ў Мінску такія высокія аўтарытэты, як Канстанцін Сіманаў, Але́сь Ганчар, Чынгіз

Калі ў 1972 годзе я прыйшоў у маладосцеўскі калектыв, там яшчэ працавалі паважаныя ветэраны часопіса: мілай, інтэлігентнай, трапятакая Вера Сямёнаўна Палтаран, сціплы і разважлівы Сцяпан Іванавіч Кухараў, мудры, шырокі дасведчаны Уладзімір Міхайлавіч Юрэвіч, памянёны ўжо Мікола Якаўлевіч Аўрамчык. Ды і Вячаслаў Адамчык, Анатоль Кудравец, Уладзімір Дамашэвіч, Валянцін Ждановіч упаўнёне маглі лічыцца старажыламі. Пазней у рэдакцыйных кабінетах з'явіліся Мікола Гіль, Янка Сіпакоў, Але́сь Жук, Леанід Дайнека, Уладзімір Крукоўскі. Усе таленавітые, усе працавітые і дружалюбныя, аўтаданыя ўзаємаразуменем і ўзаемапавагай і безаглядна адданыя беларушчыне. З імі працаваць было лёгка і пры-

Заўсёды бачу шматлюдныя і шумныя службовыя нашы кабінеты. Рэдакцыя была тады своеасаблівым дыскусійным клубам, сяброўскім асяродкам для творцаў розных узростаў і поглядаў

Фота Budzma.org

Айтмататаў назвалі кнігу выдатнай з'явай ва ўсёй сусветнай літаратуре, тадышні кіраунік рэспублікі Пётр Міронавіч Машэраў падышоў да мяне ў кулуарах і падзякаўваў за тое, што мы не далі партыйным функцыянерам загубіць яе. Дарэчы, рукапіс «Я з вогненнай вёскі...» спірша быў прапанаваны (і адвергнуты) зусім не нашаму часопісу. Мы гэта ведалі (аўтары сумленна нас папярэдзілі), але ўнікальнасць і непаўторнасць яго была настолькі відавочнай, а адчуванне неабходнасці такоі кнігі менавіта ў партызанская Беларусі дапамаглі нам спрычыніцца да з'яўлення гэтага балочага, жахлівага документа людской пакуты, трываласці і мужнасці ў смяротнай барацьбе з фашызмам.

З радасцю ўспамінаю я і ініцыяваны намі конкурс на лепшыя нарысы і публіцыстычны матэрыял, які праводзілі сумесна з літоўскім, латышскім і эстонскім калегамі, і сяброўства з часопісамі «Дняпро» з Кіева і «Аўрора» з Ленінграда. Так званыя абменныя нумары, нефармальныя сустэречы супрацоўнікаў, сумесныя творчыя паездкі не толькі дабаўлялі нам цікавых знаёмаствў, але і прыкметна ўзбагачалі змест часопіса. На жаль, многім конкурсным публікацыямі відавочна не хапала вастрыні, праблемнасці, але што зробіш — такі быў час. Ды, скажам шчыра, і сёння ў гэтых слабасцях можна папракнунць маладосцеўскую публіцыстыку...

Колькі не прыгадваю свае даўнія «маладосцеўскія» гады, заўсёды бачу шматлюдныя і шумныя службовыя нашы кабінеты. Рэдакцыя была тады своеасаблівым дыскусійным клубам, сяброўскім асяродкам для творцаў розных узростаў і поглядаў. У нас гадзінамі мог сядзець і дзяліцца няпростымі думкамі і развагамі Іван Паўлавіч Мележ. Аслепляю і ўзрушваў фантанамі самых нечаканых прапаноў і меркаванняў неўгамонны Але́сь Адамовіч. Зачароўваў сваімі фантазіямі добразычліві і гаваркі Уладзімір Караткевіч. Так і сышаў досціпамі і бліскучымі экспромтамі Рыгор Барадулін. І збиралі вакол сябе цэлья купкі ўважлівых слухачоў мажны,

Большасці тых, з кім разам я здаў у друк болей сямі дзясяткаў нумароў «Маладосці», ужо няма на свеце. Але ёсьць і — спадзяюся — заўсёды будзе любімая «Маладосць». Родная, незабыўная...

Галоўны рэдактар «Маладосці»

1972-1978 гадах

► ВЕРШЫ

БЕЛЫ МАРМУР

ЦЫПРЫЯН КАМІЛЬ НОРВІД

I

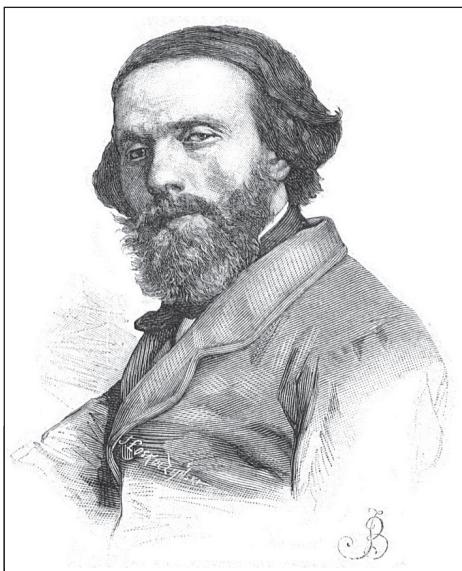
Ці той птах брудзіць дом свой,
што так робіць,
Ці той, што і гаворкі не заводзіць?

II

Ці той жыў за мянене, хто не прызнаў віну,
Ці той, хто ведае, што маю й не адну?

III

Дзе розніца паміж абеінавачваннем,
Адменай, клятвай альбо перайначваннем?—
І як суддзя іх судносіць разам,
Сумленна, прафесійна, у экстазе?
І ці сумленне існуе за так,
Безарганічнае, бо межаў брак,
Ці, можка, нават цягне, як магніт?...
А чысціня — як?— плача зноў наўзрыд?...
А мне тады куды — пятля і суіцыд?...
Над столікам завіс адказ, як сталактыт!?

**Памяці спадара Яна Гаёскага,
польскага палітычнага
эмігранта, забітага выбухам
паровой машины ў Манчэстары
ў ліпені 1858 года**

1
Доўга глядзелі людзі простай веры
На дзіўнае дзіва асветы заходній
І думаць смелі: ці ж не для паходні
Боскі агонь скралі ў гэткім памеры?

2
Думаць, шаптаць, што Люцыфер стары
Святасць падхопіць і нашу ўзаемнасць,
Ні герайзм, ні кахання бязмернасць
Ужыўшы — але: рухавік паравы...

3
Толькі Т А М У, які ўсё і паўсюды,
Зазвычай здаецца паважным усім,
Бога параніць і новы крыж будзе,
А гэты адзін, бо быў з тварам людскім.

4
Вось так, Эрапею машина змяла,
Кратар згарнуў сэрцы ў рэшткі мазгоў,
Не слайным героем з чужых берагоў
Гаёскі Ян згінуў, але ад катла!...

5
Не!... смерць Яго не міне нас употай —
Цел розных цела з адным лягло тварам;
Падзёничык і шляхіч побач, на пару,
З Сынам-ахвяры — Сынове прыгнётую...

6
Братэрства штандар зробіць справу
святую,
Са смерці жыццё набярэцца карысці,
Нібы той выгнаннік, ЯН-ЕВАНГЕЛІСТА,
Што з кінню ў катле расспявай: «АЛЛУЯ!...»

Грамадзяніну Джону Браўну

Праз Акіяна паверхні прасціну
Песню Табе шлю, як чайку, о! Яне...

Будзе плыць доўга яна да айчыны
Вольных. — Заспее? Але ў якім стане?...
— Ці ж, як прамень сівізны тваёй слыннай
Белым на плаху зляціць па паустанні:
Сын Твойго Ката каб ручкай дзяцінай
Кідаў каменне па чайцы гасцінай!

*
Так што, калі з Тваёй белаю шыяй
Прагнуща вяроўкі хутчэй разабраца;

Так што, калі не захочаш вітаца
З гэткай планетай, спадлелай, вашывай,
Пхнеш яе — гадам спалоханым знікне,

2
У цернях чало? ці ў брудзе? —
Як распазнаць гэта можна?
З Нябесамі шэpty аб щудзе
Лъюща... ці? пена бязбоjsная!...

3
Скажаши, што гэта Святая
Кніга звіаеца ў слоце,
Што па яе не сягае
Дух, бо не мысліць аб цноце!...

4
Роспач і грош — вось два слова —
Ў бельмах пачвары бязногай.
Адкуль узялася?... — са скову.
Куды йдзе?... туды, дзе нічога!

5
Надта падобны ёй статак
З кін і грымасаў крывых:
— Гісторыя?... толькі: «крыві!...»
Сучаснась?... адно: «дастатак!...»

Белы мармур

Грэцыя цудаў!... з мармуру руки над морам
Бачу... й пытаю: што адбылося
з Гамерам,
Тым, што вучыў цябе, з зоркамі пела
каб хорам?
Дзе прах яго? альбо дом? — дай адказ
у памеры
Хвалю эгейскіх, што б'юць гекзаметрам
аб скалы —
Рытмам хлапкоў іх сказы — занатуй:
пенай стала!

*

Грэцыя ўдзячная! — што, падкажды,
з Фідымасам,
Тым, што вучыў каб трымаліся
з годнасцю ўласнай
Дзеци твае і хадзілі, бы з Зеўсам сам-насам,
Згніў у турме? Мільцы я д у баі лёг,
нянечасны?
А Фемістокл, Туцыдыд і Цымон...
асудзіл?
Грэцыя! — што з Арыстыдам,
адданым малітвам,
З тым, што вучыў выбачаць, хоць быў
збіты нагамі?

А Фацыён — той стары, што браў
бітву за бітвой —
Труціш яго ты аднак... а Сакрат?...
...Ох жа! Пані
Блакітнавокая, з профілем роўным
Мінервы...
— Рэшткі твае таму свецяць такой
прыгажосцю:
Бачу іх з радасцю!... а пакідаю з тугою,
Разам з фіялкамі, што паразілі там,
дзе косці
І зямлю тую штогод акрапляюць расою.

Мая Айчына

Хто скажа мне, што нібыта айчына:
Вёскі, калоссе і студні.
Хаты і кветкі, і ў полі сакіца —
Скажу: «Гэта — ступні».

Дзіця з маці рук ніхто не адніме;
Падлетак каленай сягае;
Вырасце сын — на руках яе ўздыме:
Справа святая.

Роднай айчыны не ступні крыніца;
Целам я з па-за Еўфрату,
А духу майму Хаос сніца:
вось свету пласта.

Ніхто мянене ні ўратаваў, ні стварыў;
Спазнаў і сябе, і вечнасць;
Ключ Даеводы мне вусны адкрыў
За чалавечнасць.

Айчыны крывавая ступні абцерці
Уласным валоссем кладуся.
Твар яе вечна трymаю я ў сэрцы,
Ім ганаруся.

Продкі таксама не ведалі іншай;
Да яе ног датыкаўся,
І тым нагам пацалунак быў чыншам —
Так я вітаўся.

Хай жа не вучаць мянене, дзе айчына,
Бо вёскі, калоссе і студні,
Ікроў, і цела для вернага сына
To — след, ці — ступні.

Пераклаў з польскай Павел Надольскі

► ЗГАДКИ

«ЗАЧЕМ УБИЛИ ПТИЧКУ?»

Сяргей ЗАКОННІКАЙ

**Не так, як хочацца, бо
жыццё безапеляцыйна
ўносіць карэктывы, але ўсё
ж пасоўваеца праца над
майі рукапісамі «Рабскі
дзень, вольная нача**

«**Згадкі Вогненнага Пса**. Для
мяне вяртанне ў мінулае,
асэнсаванне яго дзеля нашай
будучыні стала не менш
важным, чым штотыднёвы
абавязак калумніста газеты
«**СНплюс**» (дзявяты год)
або, самы любімы занятак,
— пошук у душы вершау.

Улетку 1968 года мне, як і іншым навучэнцам ваенай кафедры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, давялося праходзіць вайсковыя зборы, прымаць прысягу, здаваць іспыты на званне малодшага лейтэнанта. Атабарыліся зборы на танкавым палігоне каля вёскі Дубаўка пад Бабруйскам.

Лад таго быцця высвечаецца ў маіх лістах бацькам: «Мы ў лагеры. Размисцілі ўсюды: і ў палатках, і ў казармах. Наша першая рота жыве ў казарме. У ёй філолагі, журналісты, юристы і гісторыкі. Газет, часопісаў, кніг няма. Радыё таксама. Жывем так — каб толькі дзень хутчэй прайшоў. Кормяць кепскавата, але з голаду не памрэм. Цэлы дзень заняты, і нават ноччу. Вось і сёня будуць начныя вучэнні. На занятах пот цяча ручаямі».

Студэнтаў гуманітарных факультэтав БДУ рыхтавалі да пасады камандзіраў мотастралковых узводаў. А таму з першых дзён далі немалую нагрузкую. Мы да сёмага поту капалі акопы, траншэ, ладзілі абарончыя рубяжы. Вучыліся і наступаць, што было нашмат прыемней. Авадодвалі навыкамі ваджэння бронетранспарцёра, здавалі залікі па стральбе з пісталета, аўтамата, кулямёта, гранатамёта, па паражэнні мішняю баявымі гранатамі.

Паўдзельнічалі мы і ў супраўдных трохдзённых вучэннях, на якіх спачатку акопваліся і наступалі на другарадным напрамку, а затым студэнтам рашылі паказаць, як танкі фарсіруюць Бярэзіну пад вадой. На пераправе нас, як звычайніх гледачоў, размисцілі ў бяспечным месцы, каля палаткі медыкай. Адным вокам мы сачылі, як на бераг выпаўшаць магутныя дыназаўры, з брані якіх сцякае струменямі ўскаламучаная вада, а другім касіліся на больш прывабныя аб'екты. Тры разам лягушкі пад сонцам весялушки рагатушкі ў вайсковай форме не толькі гаманілі пра нешта сваё, жаночае, але і пільна назіралі за падзеямі, гатовыя прыйсці на дапамогу. Пасмы іхніх валасоў, якія свавольна выбіліся з пад пілотак, перабіраў лёгкі ветрык, а з расшпіленых грубаватых, каляных гімнасцёрак выглядвалі далікатныя, мілыя шыякі і рваліся на свабоду тугія грудзі. Старэйшая заўважыла непрыхаваную цікай-

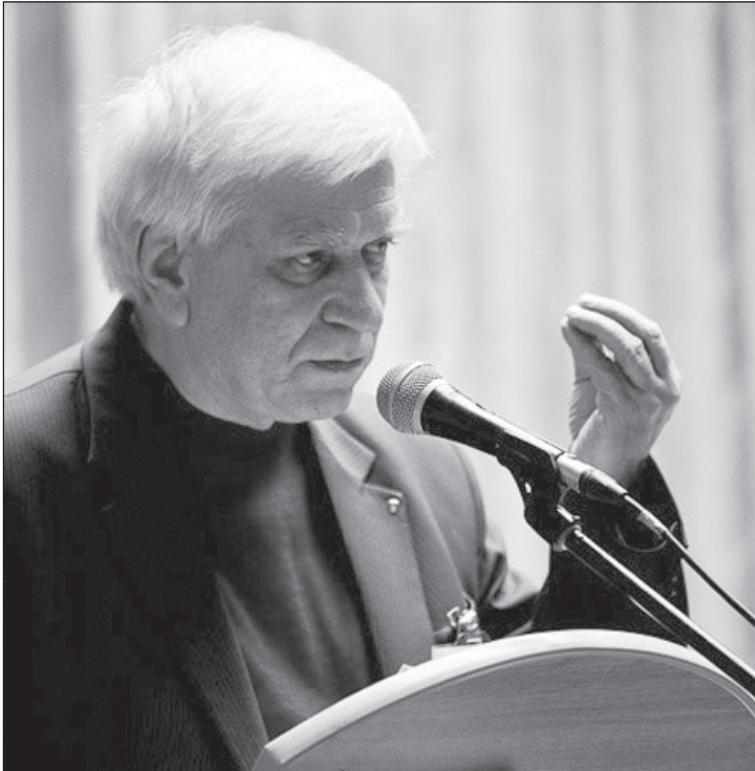

Фото: svaboda.org

насць і какетліва прыкрынула: «Мальчики, не засматривайтесь на взрослых тёткенек. У вас все ўшё впереди». А гэтай красуні-капітану тады, відаць, стукнула ад сілы 28-30 гадкоў.

Тое лета было сапраўды гарачым, і не толькі надвор’ем. У наступным лісце ёсьць такія радкі: «У нас адбылося шмат змен. Па якой прыкамандзіраваныя зборы, таксама перакідвалі ўбок Чэхаславакіі. Магутныя, баявыя машыны ўзбіраліся па лагах на платформы. Тут і ўбачыў нас галоўны начальнік — хударльвы, цыбаты генерал, да якога ўвесь час падбягалі афіцэры, дакладвалі пра пасоўванне пагрузкі. «А это что ўшё за войско?» — строга спытаў ён, са здзілением разглядаючы «дапатопную» форму і зялёныя пагоны з чырвоным кантам узору 1944 года. Афіцэры разгубіліся, а пасля пачалі тлумачыць яму, што гэта — студэнты са збораў. Генерал, задураны мітуснёй, блісконькімі клопатамі, імгненна пачырванеў і выдаў: «Вы что, может, и их грузить в эшелоны будете? Чтобы через минуту этих рас...дяев (нечэнзурнае слова смачна і раскаціста прагучала ў вуснах начальніка) я здесь больше не видел!»

Не скажу, што студэнты ведалі нешта больш-менш дакладнае пра падзею ў Чэхаславакіі. На палітзанятах казалі, што контэррэвалюцыйныя сілы хоцуць рэстаўраваць у краіне капитализм, вырваваць яе з сацыялістычнай садружнасці, што блок НАТО гатовы акупаваць Чэхаславакію. А з другога боку, у нас мелася некалькі транзістараў, якія можна было настроіць на хвалі «Голоса Амерыкі», Бі-Бі-Сі. Хоць перадачы замежных радыёстанцый пастаянна і жорстка глушыліся, але нейкія абрывкі ўдавалася паслухаць. З іх вынікала, што грамадзяне Чэхаславакіі хоцуць свабоднага жыцця, перамен у палітыцы, эканоміцы, ва ўсім грамадскім і сацыяльнім ладзе краіны. Каментатары праводзілі паралелі з рэвалюцыйнай Венгрыяй 1956 года. Потым, калі транзістары прымусілі здаць, мы жылі пад прэсам самых бlyтаных чутак. Добра помніцца пачуццё няпэўнасці, вялікай трывогі...

...Раптам унаучы — трывога. Сонныя і няўцімныя, мы строімся ў тры шарэнгі ў казарме. Ад аднаго да другога пабегла вестка: «Савецкая танкі перайшлі мяжу Чэхаславакіі». Але камандаванне збораў не патлумачыла сітуацыю. Быў толькі аддадзены загад спакаваць лепшыя аўтаматы Калашнікова, якімі мы карысталіся, а яшчэ ўскрыць прывезеныя са склада скрыні і ачысціць ад змазкі новую зброю.

Раніцай паехалі на грузавіках у Бабруйск, здалі скрыні з аўта-

матамі. А затым пайшлі на запасныя пунці, дзе віравала асноўная пагрузка. Танкавую дывізію, да якой прыкамандзіраваныя зборы, таксама перакідвалі ўбок Чэхаславакіі. Магутныя, баявыя машыны ўзбіраліся па лагах на платформы. Тут і ўбачыў нас галоўны начальнік — хударльвы, цыбаты генерал, да якога ўвесь час падбягалі афіцэры, дакладвалі пра пасоўванне пагрузкі. «А это что ўшё за войско?» — строга спытаў ён, са здзілением разглядаючы «дапатопную» форму і зялёныя пагоны з чырвоным кантам узору 1944 года. Афіцэры разгубіліся, а пасля пачалі тлумачыць яму, што гэта — студэнты са збораў. Генерал, задураны мітуснёй, блісконькімі клопатамі, імгненна пачырванеў і выдаў: «Вы что, может, и их грузите в эшелоны будете? Чтобы через минуту этих рас...дяев (нечэнзурнае слова смачна і раскаціста прагучала ў вуснах начальніка) я здесь больше не видел!»

З новай раніцай студэнткае войска зразумела, што яно кінuta на волю лёсу. Дывізія была невядома дзе, а мы засталіся без харчовай апекі. Пакуль ішлі перамовы — каму, якой часці нас перадаць? — некалькі дзён жылі на «падножным корме». Выручалі хлапчукі, якія пастаянна круціліся каля лагера і цяпера па нашай камандзе цяглі з гароднай гуркі, памідоры, з садоў — яблыкі, груши. Але маладыя арганізмы не задавальняліся расліннай ежай, патрабавалі большага. Давялося перасліць сорам і патурбаваць мясцовыя прыгажуні, якія ўвечары прыходзілі з навакольных вёсак да лагера на танцы. На пыльным

«пятачку» завязваліся не толькі рамантычныя, але і прагматычныя знаёмствы. Спагадлівія дзяўчата, хаваючыся ад бацькоў, прыносілі сала, нават пальцам напіханую, смачную хатнюю каўбасу. Але ж галадаючых было шмат, на ўсіх харчу не хапала.

У адзін такі адвячорак я размаўляў па тэлефоне з Аляксеем Пысінім, выдатным паэтам-франтавіком, які працаў у газете «Магілёўская праўда». Ён пацікавіўся жыщём-бышцём на зборах. Нашу сітуацыю зразумеў з паўслова, засміяўся: «Чакай перавод тэлеграфам. Разлічышся потым вершамі для газеты». На тых грошы Пысіна купляўся хлеб, батоны і малако для цэлага ўзвода. Гэты жаст ласкавасці да мяне з боку Аляксея Васільевіча не быў адзінкавым. Забягаючы наперад, скажу, што пашчасціла не толькі мець добрыя стасункі з любімым паэтам, але і ініцыяваць у час працы ў аддзеле культуры ЦК КПБ узнагароджванне яго за творчасць высокім орднам (праўда, атрымаў з Масквы не такі, які заслугоўваў), дапамагаць, калі ён хварэў...

Пасля перадыслакацыі дывізіі (з-за недахопу салдацкага кантынгенту) воляй вышэйшага начальніцтва на плечы студэнтаў легла сур’ёзна адказнасць: хадзіць у нарады, вартаваць склады ГЗМ (гаручча-змазачныя матэрыялы), боксы з танкамі і іншай тэхнікай. У першую ж ноч адбыўся інцыдэнт. Якраз каля склада ў высокім разнатраўі пралягала сцежка, па якой салдаты традыцыйна хадзілі ў «самаволку». У канцы яе быў лаз пад плотам, а за ім — вольная воля. Адносіны паміж нарадамі і аматарамі пагуляць рэгулярна адпрацоўваліся, зачвярджаліся ўмоўныя сігналы, каб прапускаць толькі сваіх, а чужых затрымліваць. Але ж студэнты гэтага не ведалі. Ім быў патрэбен толькі пароль. Тром гулякам-дэмбелям, якія спецыяльным перарывістым свістам, а затым і матамі сведчылі з цемені, што яны — свае, усё ж давялося класціся ў калочную траву ўніз тварам і чакаць начальніка каравула.

Асабіста мне «пашанцавала» трапіць у начны нарад да боксаў з танкамі, калі ў Бабруйску на вуліцы раптам абстралялі венчыні патруль і паравілі яго начальніка — маёра. Што гэта было, хто ўчыніў злачынства, так да канца збораў не высветлілася...

Апека над намі ўсё ж знайшлася, зборы перадалі ў распарацьне асбнага ракетнага дывізіёна. Перад прыездам новага начальніцтва стараліся як маглі. Усюды прыбрали саме дробнае смецце, дарожкі пасыпалі свежым писочкам, разраўнялі граблямі. Ды ўсё роўна не дагадзілі. Прамову перад строем падпалкоўнік пачаў так: «У вас образование — высшее, а сознание — низшее. Зачем убили птичку?» Мы зніякавелі. Якая птушка? Пра што ён гаворыць? Нехта ў строі зарагатаў. «Кто смеется? Выйти из строя!» — загадаў новы начальнік. Але ніхто не выйшаў. Шчака ў падпалкоўніка, які быў кантужаны ў вайну, затузалася, скрывіўся ў рот. Ён выбраў самага цыбатага, першага, хто

кінуўся ў вочы, і аўкіў: «Три наряда вне очереді!» На гэтую строгасць хтосьці прысвіснуў. «Кто свистел? Пять нарядов вне очереді!» Начальнік лютаваў, а мы ніяк не маглі даўменца, што ж такое здарылася.

Нарэшце высветлілася, што падпалкоўнік, калі аглядаў лагер, на адной з дарожак заўважыў мёртвага верабя. Як ён сканаў: ці ад старасці, ці ад хваробы, ці падбіў яго хтосьці па-за лагерам — было невядома. Але мы да гэтага «нябожчыка» нікага дачынення не мелі, пра што і пачалі даводзіць падпалкоўніку. Ды ён не хацёў слухаць тлумачэнні. «Совершили нехорошій поступок, а отвечать некому, — змрочна прамовіў ён. — Посмотрим тады, как вы ходите умете». Падпалкоўнік загадаў нам праходзіць паротна страйвым крокам, а сам падняўся са світаю афіцэраў на невялікую трывуну, што ўзвышалася над пляцам. Мы прайшлі зладжана, але на каманду «Запятай!» — адказалі маўчаннем. Яшчэ адзін круг: «Запятай!» Чуецца толькі грукат ботаў. Маўчанне. Падпалкоўнік абўрэўся. Ён сышоў з трывуны, наблізіўся да нас і разговарыў са світаю: «Почему, сачкі, не поёт?» Мы загаманілі: «Таварыш падпалкоўнік! Такія падзеі ў свеце адбываюцца, а нам ніхто нічога не гаворыць, не інфармуе. Тут не да песен. Душа не спявае». Ён спакойна выслушав скаргі і сказаў цвёрда, безапеляцыйна: «Ничего. Душа запоет. А куда она денеться? Будете ходіць строем весь день, пока не запоет!»

Мы зразумелі, што зацяцасць начальніка не пройдзе, што яна вынікае не з канкрэтнай сітуацыі, а з адчування поўнай улады над людзьмі. Гэтую ўпартасць нельга перасліці. Падпалкоўніку трэба абавязкова дамагчыся свайго, і ён без песні жывымі нас з пляца ніколі не выпусціць.

Затым падышоў палкоўнік з ваенай кафедры і міралюбна сказаў: «Ребята, пожалуйста, не лезьте на рожон. Надо спеть! Пропшу вас!» Зноў грукат ботаў, а з пад іх пыл, які нахабна засціць вочы. На падыходзе да трывуны запівали першай роты Валера Аносай набраў паветра ў грудзі, надшрагамі з дзясяткай дружкіх глотак гучна панеслася: «Скажи-ка, дядя, ведь не даром Москва, спалённая пожаром, французы отдана...» Падпалкоўнік аднечаканкі ўстрэпянуўся, а потым скрывіўся ад паражэнчай сітуацыі ў вядомых словах класіка, але задаволіўся і гэтым. Болей да канца збораў ён да нас не завітваў...

Нікому не хочацца жыць і тым больш співаць пад прымусам, у клетцы — ні птушцы, ні чалавеку. Але гвалт над тымі, хто з ласкі Вышэйшай Волі нараджаецца свободным, ніяк не спыняеца, паўтараеца і паўтараеца, пра што сведчыць беларуская рэчаіннасць, у якой невінаватых людзей кідаюць у турмы, а маладым бакланам пад Новалукамлем па-садысцку адразаюць дзюбы. Тоё даўняе няўцімнае пытанне: «Зачем убили птичку?», зневажаючая муштра студэнтаў і сёння застаюцца без тлумачэння, без адказу.

► ФАЛІЯНТ

ШЭДЭЎР КНІГАДРУКАВАННЯ XVI СТАГОДДЗЯ

Горад, як і чалавек, мае свой лёс, сваю біяграфію. За амаль тысячагодовае існаванне Брэста ў гісторыі горада, як у кроплі вады, адбіліся ўсе асноўныя этапы развіцця Беларускай дзяржавы.

Тут не толькі вяршыліся лёсы краінаў і нарадаў, але і ствараўся летапіс гісторыі вады.

Чатыры з паловай стагоддзі таму назад — 4 верасня 1563 года — маршалкам і канцлерам ВКЛ Мікалаем Радзівілам была выдадзена кніга, якая атрымала назну Радзівілаўская Біблія. Але найчасцей самы поўны збор XVI стагоддзя Старога і Новага запаветаў называюць у гонар горада, дзе ён быў надрукаваны: Брэсцкая Біблія.

Выданне ўяўляла сабой пераклад, зроблены з яўрэйскай, грэцкай і лацінскай моў на польскую: «Biblia swieta, to jest ksieg Starego i Nowego zakonu wlasnie z zydowskiego, greckiego i lacinskiego nowo na polski jezyk z pilnoscia i wiernie wylozone».

Забяспечаная прадметным паказальнікам, гравіраваная тытульнымі лістамі, з шыкоўнымі ілюстрацыямі — гэта ўсё пра

яе. Да гэтага часу Брэсцкая Біблія лічыцца адным з лепшых і самых поўных друкаўаных выданняў XVI—XVIII стагоддзяў. Кніга-юбіляр сапраўды вартая ўсялякіх рэгалій. Выход у свет яе першага асобніка адбыўся раней, чым заснавальнік друкарскай справы ў Расіі Іван Федаровіч выдаў першую кнігу на царкоўнаславянскай мове «Апостал».

Лёс Бібліі стаўся трагічным. Пасля смерці Радзівіла Чорнага яго сын Мікалай Радзівіл Сіротка, будучы заўзятым каталіком, загадаў сабраць пратэстанцкія брэсцкія выданні бацькі і спаліць іх у двары Нясвіжскага замка. У гэтым польскім загінула і вялікая частка выданняў Брэсцкай Бібліі.

Аднак, пры ўсіх сваіх вядомых і бясспречных вартасцях, Брэсцкая Біблія і дагэтуль знаходзіцца ў самым эпіцэнтры мноства гіпотэз: чаму Радзівіл Казімір Чорны палічыў за лепшае пратэстанцтва? Чаму ён уклаў у выданне Бібліі ўвесі свой гадавы даход: 10 тысяч дукатаў, прычагнуўшы лепшых перакладчыкаў і мастакоў? Нарэшце, чаму для кнігадрукавання быў абраны менавіта Брэст?

Увогуле, «Радзівілаўская Біблія» з'яўляецца эпахальнай з'явай не толькі

для ўсяго абшара колішняга Вялікага Княства Літоўскага і Польскага Каралеўства, але і для тагачаснай Московіі. Пра

гэта сведчыць геаграфія распаўсюджання Берасцейскай Бібліі: асобнікі, якія захаваліся да нашага часу або фрагменты гэтага рэдкага выдання складаюць прадмет гонару бібліятэк і архіваў Мінска, Вільні, Кракава, Масквы, Санкт-Пецярбурга.

Адзіны асобнік Брэсцкай (Радзівілаўской) Бібліі 1563 года выдання знаходзіцца на тэрыторыі Беларусі, у фондах архіва Радзівілаўскай Бібліі. На жаль, у Брасце яе няма. «У нашай бібліятэцы захоўваецца асобнік Радзівілаўской Бібліі, адноўлены ў 2003 годзе намаганнямі прафесара Ягелонскага ўніверсітэта, дырэктара выдавецтва Collegium Columbinum Вацлава Валецкага і мецната Пятра Кралікоўскага. Але мы не гублем надзеі атрымаць і арыгінал у свае фонды. Нездарма ж кажуць, што святыні з'яўляюцца тады, калі прыходзіць час ім вярнуцца. Мы спадзяемся, што гэты час калі-небудзь прыйдзе, і Брэсцкая Біблія вернецца на радзіму», — падзялілася сваімі думкамі намеснік дырэктара па навуковай працы Брэсцкай абласной бібліятэкі імя Максіма Горкага Ала Мяснянкіна.

А інакш і быць не можа, бо Радзівілаўская Біблія — гэта адзін з сімвалоў Брэста. Нараўне з Брэсцкай уніяй і Брэсцкай крэпасцю.

Алена Сезіна

► ДЫСКУСІЯ

ПРА ЗДЫМАК МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

14 жніўня 2013 года на сайце «Нашай Нівы» (пп. by/?c=ar&i=113975) з'яўлася рэпаблікацый гутаркі карэспандэнта Еўрапейскага радыё Алеся Пілецкага з дырэктаркай Музей Максіма Багдановіча Таццяна Шэляговіч. У загалоўку гутаркі вылучана праблема: «На самым вядомым фота Багдановіча — не Багдановіч?».

Прызнацца, мяне таксама бянтэжыла, што ў якасці здымкаў Максіма публікуюцца выявы нейкіх не падобных адзін да аднаго маладых людзей. Але я не антраполаг, нават і блізка не ведаю антрапалічнай тэрміналогіі, не ўмее патлумачыць, чаму так бывае, што ablічча чалавека да непазнавальнасці мяняецца. І вось пра тое, якое фота Максіма-кніжніка спарадунае, загаварылі ўголос.

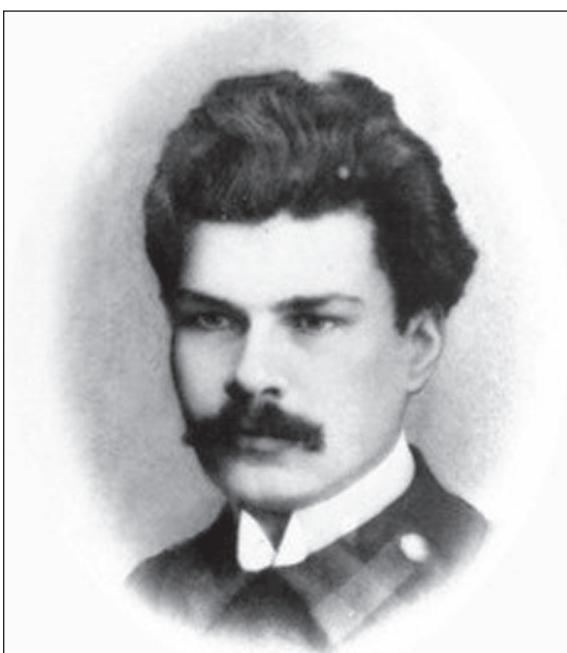
Таццяна Шэляговіч апавядае слухачам і чытачам, што ў сэрэдзіне мінулага стагоддзя партрэт Максіма Багдановіча зрабілі не з адзіночнага фота, а (шляхам выкладроўкі) з невялікага агульнага здымка супрацоўнікаў яраслаўскай газеты «Голос». «У выніку, — кажа спадарыня Шэляговіч, — атрымаўся партрэт, які моцна адрозніваецца ад реальных здымкаў паэта».

Па-моіму, Таццяна Шэляговіч памыляецца, калі кажа, што выкладроўку са здымка супрацоўнікаў газеты «Голос» зрабілі ў сэрэдзіне мінулага стагоддзя. Гэта, як відаць, адбылося значна раней — у сэрэдзіне 1920-х.

З чэрвеня 1981 года, калі беларусы рыхталіся да 90-х угодкаў з днём нараджэння Максіма, мастак Вячка Целеш атрымаў

М. Багдановіч. 1911 г.

Год 1915-ы.

ліст з такім пытаннем: «А якім здымкам Максіма Багдановіча?». Пытанне задавала асока, якая добра ведала Паэта: Зоська Верас. Далей у сваім лісце яна пісала: «Ёсць здымкаў шмат, але ня ўсе добра паказываюць яго выгляд. Паводле мяне самы лепшы, падобны здымак — з кніжкі «Вянок», выдадай паўторна ў Вільні ў 1927 г.».

Гэты ліст, як і наступны, на друкаваны сёлета ва ўкладзенай Міхасём Скоблям кнізе ўспомінаў і лістоў Зоські Верас «Я помню ўсё».

Амаль праз год, 14 красавіка 1982 г., каментуючы Вячку Целешу нейкае выданне да 90-годдзя Паэта, Зоська Верас пісала: «Тая паштоўка — юбілейны партрэт Максіма Багдановіча, абсалютна нічога не варты. Я маю такіх, хіба, з дзясятак. Адразу напісала ў Менск, у музэй — аб сваім паглядзе. Я ім казала (былі ў мяне нядайна з Менска, з музэю), і Вам кажу, што я лічу адзіным

добрым і падобным здымак, зроблены ў 1915 г. у газэце «Голос». (...) Такім я Максіма бачыла і помнію. Пасылаю адзін такі Вам».

Дык вось, у «Вянку» 1927 года была надрукавана ці не выкладроўка з таго самага калектывнага здымка супрацоўнікаў газеты «Голос», які можна ўбачыць у другім томе Твораў Максіма Багдановіча (1928). Такога Максіма Багдановіча і запомніла Зоська Верас.

Калі ў кагосці ёсьць сумненні што да сведчання ў «Вянку» 1927 года да друку выкладроўка з таго самага калектывнага здымка супрацоўнікаў газеты «Голос» падобна, якіе ўзнажаюць аўтары «Вянку» 1927 года. Але я пішу пра той факт, што другое выданне «Вянку» да друку выкладроўка з таго самага калектывнага здымка супрацоўнікаў газеты «Голос» падобна, якіе ўзнажаюць аўтары «Вянку» 1927 года.

Калі недастатковая сведчання ў «Вянку» 1927 года, што здымак Максіма Багдановіча ў «Вянку» 1927 года быў змешчаны, мабыць, не без ведама А. Луцкевіча, звернемся да іншых людзей, якія ведалі Максіма

Багдановіча. Гэта Змітрок Бядуля, Леанард Заяц, Вацлаў Ластоўскі і Аркадзь Смоліч — людзі, якія ў 1920-х гадах жылі ў Менску. Калі не ўсе яны, дык нехта з іх

у сярэдзіне мінулага стагоддзя партрэт Максіма Багдановіча зробіў. Але я пішу пра той факт, што іншыя людзі, якія ведалі Максіма-кніжніка, не зрабілі партрэта.

У сярэдзіне мінулага стагоддзя партрэт Максіма Багдановіча зрабілі не з адзіночнага фота, а (шляхам выкладроўкі) з агульнага здымка супрацоўнікаў яраслаўскай газеты «Голос»

не мог не бачыць «Вянок» 1927 года: сувязь паміж Вільні і Менскам была тады неблагая, Беларускае таварыства падобны здымак зрабіў. Але я пішу пра той факт, што іншыя людзі, якія ведалі Максіма-кніжніка, не зрабілі партрэта.

Падобны здымак зрабіў А. Луцкевіч, іншыя людзі, якія ведалі Максіма-кніжніка, не зрабілі партрэта.

Дапоўнены варыянт, які быў першапачатковы апублікаваны на www.nn.by.

Анатоль Сідарэвіч

► РЭЦЭНЗІЯ

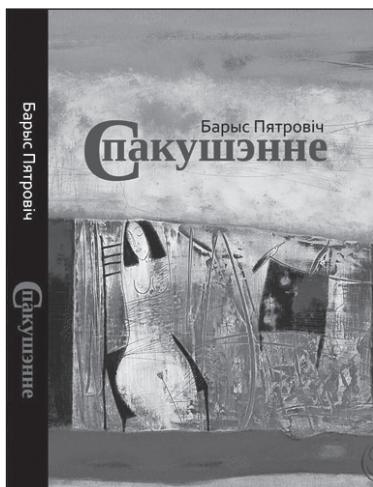
АДСУТНАСЦЬ КРОПКІ

СНЫ БАРЫСА ПЯТРОВІЧА

Новая книга Барыса Пятровіча «Спакушэнне», якая выйшла ў выдавецтве «Кнігазбор» — гэта зборнік апавяданняў розных гадоў. Аўтар, мажліва, хацеў расставіць нейкія кропкі над «і», абраўшы ў новы зборнік менавіта апавяданні з кніг «Ловы», «Сон між пачвар», «Фрэскі», «Шчасце Быць...» ды сціпла ўключыўшы напрыканцы кнігі 6 новых апавяданняў у раздзел пад называй «З новай кнігі».

Нельга сказаць, што праз усе апавяданні аўтара скразной лініяй праходзяць нейкі адзін сюжэт, лейтматыў або лірычны герой... Зрешты, і так, і не. Амаль ва ўсіх творах галоўны герой — персанаж шчыры, чулівы, ранімы, паэтычны. Настолькі паэтычны, што ўсё гэта здаецца вершамі, снамі ў прозе. І, траба сказаць, вельмі публіцыстычнымі.

Наогул, пісьменнік відавочна гуляеца з уласцівым сабе

наборам прыёмаў: публіцыстычнасцю (імкненнем закрануць нейкія рэальнія або магчымыя ў рэальнасці праблемы і нават «разжаваць» канкрэтную мараль, як у апавяданнях «Не пытайце, што будзе заўтра», «Прыемны колер», «Вера»); дакументалізмам ці наўмыснай падробкай пад яго (каль аўтар аперыруе рэальнымі геаграфічнымі найменнямі і гістарычнымі агульнавядомымі ці асабістымі падзеямі, як у апавяданнях «Каханне ў краіне, дзе

не было сексу...», «Вочы засмучоныя»); аўтабіографічнасцю ці падробкай пад яе, як у апавяданнях «Планідаманада», «Паўночныя ночы», «Больніца».

Здаецца, што Б. Пятровіч акурат з тых аўтараў, якія натхняюцца непасрэдна самім жыццём і схільныя больш апісваць і рэфлексаваць над падзеямі, якія рэальна адбыліся, чым выбудоўваць сваю рэальнасць, населеную прыдуманымі тыпажамі. Падобна на тое, што аўтару праста неабходная платформа для выказванняў. Ён хоча падзяліцца вопытам, расказаць жыццёвую гісторыю пра сямейную здраду, экзістэнцыйную адзіноту мужчыны пасля разводу або неўзаемнае каханне і немагчымасць сексу.

Дарэчы, менавіта матыў інтymнай блізкасці, часта немагчымай або забароненай, які прысутнічае ў многіх апавяданнях, якраз і стаў вызначальным у выбары назову для ўсяго зборніка — «Спакушэнне» (у падтрымку гэтай ідэі на вокладцы кнігі змешчана карціна Сержука Цімашава з аголенай жанчынай). Ёсць тут і аднайменнае апавяданне.

Фантасмагарычная, амаль булгакаўская гісторыя пра п'янага мужчыну, якія здарылася даўно ў невялікім палескім гарадку, што знік пасля Чарнобыля. Ён ішоў ва ўнівермаг, каб набыць падарункі дачце і жонцы на 8 сакавіка, а сустрэўся з жанчынай сваёй мары. То, што з гэтага не выйшла нічога добра, і так зразумела. Але развязка апавядання настолькі ацверажальная-рэалістычная, нават ментарская, што не зусім стасуецца з усёй папярэдняй фантасмагорыяй ды інтыгуючай аўтарскай інтанацыяй — звычайна бытавуха. Хаця, зрешты, тэма немагчымасці адрозніць яву ад сну і перацякания аднаго ў другое раскрыта цалкам.

Часта галоўны герой Барыса Пятровіча таксама пісьменнік, у скрайнім выпадку мастак, паэт, філог з патэнцыялам празаіка, альбо праста натура лірычная. І бадай усе гэтыя героі наўрад ці жывуць у рэальнасці. Яны жывуць у сваіх снах. І ўсе яны — хочуць разабрацца ў сабе.

На супрацьластаўленні явы і сну, на нейкай фантасмагарычнасці ды сюрэралістычнасці пабудаваныя некаторыя апавяданні. Часам немагчыма паверыць, што амаль «дастаеўскае» «Каханне ў краіне, дзе не было сексу...» з нечаканай сацыяльна-палітычнай, відавочна дакументальнай развязкай пісаў той жа чалавек, што напісаў і «Шызы паўзмрок». Гэтае кароткае апа-

вяданне пра чырвонага каня, які жыве, відаць, толькі ва ўяўленні галоўнага героя, як прага щуду, як жаданне збегчы ад аднастайнай будзённасці.

Не згадаць пра фантастыку нельга, хаця б таму, што некаторыя апавяданні зборніка — фантастычныя творы, не пазбаўленыя публіцыстычнага пасыпу. Напрыклад, гісторыя «Не пытайце, што будзе заўтра», якая падышла б для студэнцкага кароткаметражнага фільма. Альбо «Неба пад ногамі і вакол», якое сваімі палётамі ў сне і наяве прымушае ўзгадаць «Бар’ер» Паўла Вежынава.

Лаканічны, нават трошку сухі стыль Барыса Пятровіча ў некаторых новых апавяданнях ператвараецца ў мінімалізм. Аўтар цалкам адмаўляецца ад вялікіх літар і крапак. Праўда, гэта больш падобна на банальны пошук новай формы, чым на нейкі апраўданы і абурнаваны для гэтых апавяданняў спосаб данесці мастацкую ідэю. «Цень закаханы» ўсё адно застанецца напаўкозкай, варыяцый на тэму «Ценю» Андэрсана, а «Больніца» — шчымлівай гісторыяй-успамінам пра хлопчыка, які падчас аперацыі перажыў вяртанне з таго свету.

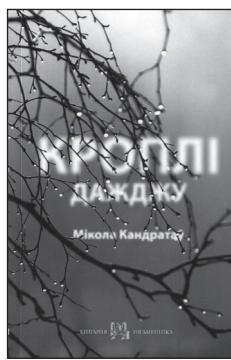
Зрешты, калі гаворка ідзе пра вечны вырай, адсутнасць крапкі ў канцы падаеца вельмі абнадзеяваючай.

Рыта Лён

▼ ВОДЗЫВЫ

ВЫБАР МАШТАБУ

Пра кнігу паэзіі Міколы Кандратава «Кроплі дажджу»

Выбар маштабу — ці не самае цяжкае ў мастацтве.

Вытанчаная настольная статуэтка, раздымутая да памераў вулічнага манумента, выглядае як мінімум недаречна. Як, зрешты, і герайчны эпас, уціснуты ў межы невялічкай навэлы. Але

ж памер ані ў якім разе не вызначае мастацкую вартасць твора: адно пранікнёнае хайку Мацуя Басе куды больш каштоўнае за дзясяткі вонкава эфектных, але цалкам пустых пасэм. Галоўнае — адпаведнасць зададзенай формы і абраних мастацкіх сродкаў.

У гэтым сэнсе паэтычны зборнік Міколы Кандратава «Кроплі дажджу» надзіва гарманічны.

Дождж адранцы ідзе досьць цёплы, скачуць кроплі па вадзе, танчачаць кроплі.

(Верш «Кроплі дажджу»)

Што гэта? Правільна, паэтычнае назіранне, падкрэслена адчужанае. Прытым назіранне для аўтара — гэта найперш мастацкі акт, хуткаплынны, што той летні дожджык. Дожджык змяніцца і гэтак жа раптоўна скончыўся, сонца плюхаетца ў калюжынах, краявід змяніўся. Жыццё практычнаеца, праз якую хвіліну на той дождж усе забываюцца, і толькі «на асфальце, як на скеле, танчачаць кроплі». Так і ў падсвядомасці чытача пасля прачытання таго верша застанецца падсвядомае адчуванне святла, гармоніі і спакою.

Падобныя творы не могуць быць зачягнены, тымі паводле вызначэння, бо інакш гэта ўжо не цёплы летні дожджык, а змрочная восеньская залева. А невялічкая паэтычнае форма, у сваю чаргу, вымагае адпаведных літаратурных срод-

каў. Сапраўдная пазія — гэта не абавязкова прыгожая і бліскучая цацанка. А майстэрства пэзіі не ў тым, каб усе слова блішчэлі і зязлі вясёлкай, а ў тым, каб слова, абзацы і рыфмы стаялі на патрэбным месцы, і каб іх спалучэнні выклікалі эмацыйны ўздым чытача.

Калі літаратурны стыль, паводле Джонаната Свіфта — «патрэбнае слова ў патрэбным месцы», дык паэтычнае стылістыка зборніка «Кроплі дажджу» абсалютна бездакорна.

Гэта першое ўражанне пасля прачытання кнігі. А яшчэ неверагодна падкупляе амаль дзіцячая непасрэднасць аўтара — я маю на ўвазе штодзённую здольнасць адкрываць нязвыклую ў будзённым і шчыра, па-дзіячы, гэту радавацца.

Ужо пасля выхаду першай паэтычнай кнігі М. Кандратава «Возера Рудакова» аўтара адразу ахарактарызавалі як «пэзія неакласічнай манеры», стылістыка катрага «нагадвае пісьмо філагічнага пакалення». З гэтым можна пагадзіцца хіба што частковы. Так, вершы са зборніка «Кроплі дажджу» часам перагукаюцца з лірычнай паэзіяй Максіма Танка — праstryстасю мовы, падкрэсленым мінімалізмам і стрыманай танальнасцю. Але ж «традыцыйнасць» М. Кандратава — менавіта метад, а не самамэта і ўжо тым больш не лекала, паводле катрага пээт стварае вершы.

«Кроплі дажджу» — традыцыйная неакласічная форма і абсалютна зразумелая чытачу сучасная інтанацыя, іншым разам, можа, і падкрэслена асабістая, з водбліскамі роздумай пра ўласнае жыццё і лёс, але, тым не менш, пेраканаўчая для чытача.

Маштаб вытрыманы дасканала, усе паэтычныя сродкі абсалютна адпавядаюць зададзенай форме.

Ці здольны Мікола Кандратав змяніцца маштаб і ўзяцца, скажам, за пээму?

Мажліва.

Толькі навошта?

Уладзіслаў Ахроменка

РАСШЫФРАВАЦЬ
СВЯДОМАГРАФІЮ
«Свядомаграфія» — так называеца зборнік мінскай паэкткі Ірыны Хадарэнка, які пабачыў свет у

мінульым годзе ў выдавецтве «Кнігазбор» (серыя Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»).

Адразу стала цікава, якія думкі і вобразы хаваюцца за нетрывіяльнай назвай. Настроўшыся на экзістэнцыйны лад, я разгарнула старонкі і... не знайшла там ні любоўнай лірыкі, ні жаночых сантиментаў аля незадаволенай лібіда (зрешты, тады б зборнік мусіў называцца «Падсвядомаграфія»)...

Амаль адразу аўтарка ўпэўнена дэкламуе сваю грамадзянскую пазіцыю:

Маё грамадзянства — Вялікае Княства,
Мой роднаў ашвар — ад Варшавы да Мінска.
Між Вільніем і Кіевам — продкаў калыска;
Мой род падаўнаў і сялянства, і панства.

(Верш «Біяграма»)

У многіх творах гучыць непрыхаваны больша ўзвышшы, роспач, але наша герайня — ужо стала і загартаваная жыццёвымі выпрабаваннямі грамадзянка, і мужнае сэрца падказвае ёй простае выйсце з безнадзеінай сітуацыі:

Не шкадаваць і не баяцца —
І пераможаш.

Аўтарцы ўласцівы з'едлівы, нават чорны гумар, сатыра, скіраваная на сацыяльныя і чалавечыя хібы; гэта часам праяўляеца і ў загадоўках (напрыклад, верш «Пустмадэрнізм»), і ў змесце вершаў:

Паслухняныя парламентары —
Быццам ішы ў пустым капумбары...

А ў вершы з ужо згаданай называй «Пустмадэрнізм» аўтарка «страляе» па сучасных літаратарах:

Сучасныя аўтары надта ўжо любяць верлібры,
Карціці ім пісаць пра бамжоў, маргіналаў і сэкс.
Іх творы — гумовыя кулі смяротных
калібраў —
Лятуць, каб забіць «трох зайкоў»: вобраз,
рыфму і сэнс.

Трэба адзначыць, што I. Хадарэнка таксама спрабуе сябе ў верлібрах:

* * *
з ценю крывавай нядзелі
выпаўз яе жаніх —
чорны панядзелак
з прыгожым і элегантным букетам

мілья мірныя людзі
жуочы гамбургеры і гумкі
кожны дзень шпацируюць
уздоўж скатабойні
маўчаць
і прадбачліва маюць у шафах
гатычныя строі

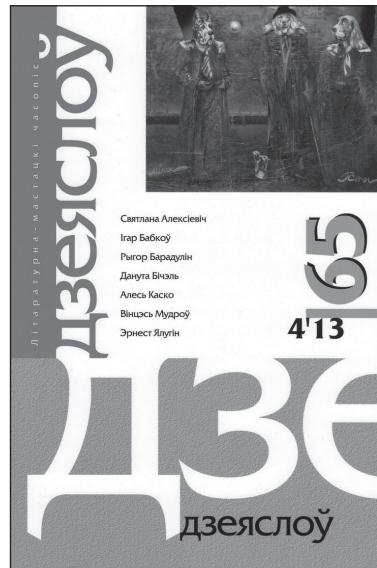
На маю думку, кожная частка гэтага верлібра паасобку можа выглядаць як скончаны са-мадастатковы верлібр.

А найбольш вартыя па мастацкіх якасцях вершы ў зборніку, дзе відаць арыгінальную, цікавую, яркую, жывую асабу паэкткі, гэта творы філософскага складу. Менавіта ў іх найлепш праявіўся яе творчы талент, яе здольнасць тонка адчуваць, сузіраць, пераасэнсаваць і па-мастаку ўласцівую (напрыклад, верш «Загадка волі», а таксама «***Звярыныя вочы за мной назіраюць...», «***Ідэя — гэта нечаканы скарб...», «Пазэя», «Музыка» і іншыя).

▶ ДРУК

«З РАДЗІМНАГА ЗАГОНУ»: «ДЗЕЯСЛОЙ», № 65

Легал

**Яшчэ нядаўна пісалі,
што Святлана Алексіевіч
з'яўляецца сёлета адным
з найбольш рэальных
прэтэндэнтаў на атрыманне
Нобелеўскай прэміі. За
мяжой, і ў прыватнасці
ў Швецыі, рэцензіі на яе
апошнюю книгу раслі, як
грыбы пасля дажджу... І як
жа неадназначна (пераважна
негатыўна) успрынялі гэтую
нечаканую навіну нашы
электронныя СМІ і розныя,
звязаныя з літаратурай, сайты!
Аднак не паспей ѿшчэ задзёр
усчаца напоўніцу, як тут жа
й заціх, бо, аказваеца, зноў
беларускія, ды і постсавецкія
творцы, нават у першую
букмекерскую дзясятку не
патрапілі...**

А шкада — і прэміі, і задзёру, і шырокага сусветнага розгаласу... Но значнасць гэтай прэміі для беларускай літаратуры, нераўнічы, як самога «Беларуськаля» для дабрабыту краіны... І што ж цяпер, падкажаце, рабіць, калі і нацыяналізаваць ужо немагчыма, і прыватызаваць чужому шкада, і адпомсціць за абман, зняволіўшы якога-небудзь шведскага акаадэміка, небяспечна?

Ат, жышцё, як скажаў мурдэц, вечнае — пачакаем лепшага часу...

Далей іранізаваць на гэтай тэмэ не буду, яна ў нас і так штодня на слыху і на вуснах.

І вось у чарговым нумары «Дзеяслова» С. Алексіевіч якраз і друкун фрагмент нашумелага ў замежжы «Часу sekond-hand» у перакладзе Валеры Стралко. Па сутнасці, гэта запісаныя споведзі апошніх савецкіх людзей пасля «катастрофы» перабудовы, распаду СССР, прыхватызацыі і штучнага капіталізму... Своеасаблівае ўнутранае агольванне-выгаворванне... У весь тэкст агулам прытрымліваеца аўтарскай абранай пазіцыі, галоўнай ідэі твора: бывшыя магчымасці шчырымі і сумленнымі. І гэта не так цвярозае пераасэнсаванне перажытага грамадска-палітычнага стрэсу, як успішскія уласных эмоцый, выкладанне «сэрца на далоні»...

Але па прачытанні з'яўляецца і кволе прадчуванне, што гэта ўжо не зусім «home savetikus», а плодзі эпохі духоўнага катарсісу. Хто за імі і што пасля іх? Адказ — не за пісьменніцай, а за самімі гэтымі людзьмі і іх нашчадкамі... Но «вера была шчыра... наўная вера... Паверылі, што вось зараз... ужо стаяць на вуліцы аўтобусы, якія павязуць нас у дэмакратыю. Будзем жышць у прыгожых дамах, не ў шэрых «хрушчоўках», пабудуем аўтобаны замест раздзёўбаных дарог, станем усе добрымі. Рацыянальных доказаў гэтаму ніхто не шукаў. Іх і не было. А навошта? Верылі сэрцам, а не разумам. І галасавалі на выбарчых участках сэрцам. Ніхто канкрэтна не казаў, што трэба рабіць: свобода — і ўсё.

і яго патаемную, непадуладную аўтару, мастацкую аўру... Складваеца ўражанне, што на пустым месцы выснаваўся зруб жышцёвага выракутворчага чалавека... Гэтакае ідэйна-палітычнае і культуралагічнае рэзюмэ прамінулага часу канкрэтнага постсавецкага нацыянальнага інтэлектуала (дарэчы, якое контрастнае супрацьпастаўленне вышэй узгаданаму твору С. Алексіевіч!). Калі зусім казаць шчыра пра ўласнае ўражанне, то раман I. Бабкова, хоць і аднастылёвы па сутнасці, але складаны па задуме і настолькі структурна стракаты, што месцы насымрэч ілюзорна напамінае сабой павуту, у якой, у рэшце рэшт, і альфаецца залётны, заінтыгаваны выбітным ткацкім літаратурным майстэрствам аўтара, чытага... Кожны ведае, чым гэта канчаецца ў падобных выпадках, але кожны спадзяеца на лепшае...

З малой прозы — апавяданне Вінцэса Мудрова «Гісторыя хваробы». Твор у ягоным пазнавальнім стылі — нязмушаны, у меру іранічны, чытальны. Вінцэс як бы сабе не здраджвае і найчасцей застаецца ў сваёй залатай пары галавазломнага юнацтва і напаўдysідэнцкай маладосці. А вось аповед «Кашаль» Аляксея Чубата абсалютна не ўразіў. Просталінейныя чарцёжныя журналісцкі стыль, лабавы сюжэт. Я памятаю А. Чубата як паэта, там ён значна цікавейшы. Дэбют жа гамяльчаніна Алесія Брагінца з апавяданнем «Возера, дзе расце доўгі-доўгі чарот...», скажам казённа, прымальны. Нешта ёсць у яго ад помніх мне «крынічных» аповедаў пра Ваню Бянькова згаданага мной В. Мудрова. Аўтар мае адметны, праўда, ѿшчэ не ўпрацаваны стыль і, прынамсі, валодае візуальнай не скаванымі сюжэтнымі схематызмам. З яго творамі вартыячак новай сустрэчы.

Што да паэтычнага красамоўства. Друкунца нізка вершаў Алеся Каско «Богашукальніцтва». Безумоўна, узрост сцінае волю метафарычным крылам паэта, але ѿшчэ не можа пазбаўляць яго ўзлёт... Паэзія А. Каско ўздымаеца з прыземленасці быцця ў высокое захмар'е чалавечых мрояў... У аўтара ёсць адметны талент і вышрабаваны часам літаратурны густ. Чытаючы яго, далучаешся да шырокага светапогляду паэта, пачынаеш жыць лёсам яго вершаў.

*Найлепшия гінучь за свет і свято,
каб нараджалаася людства
свабодным.
Чаму ж і цяпер, хоць шмат
жысціць сышло,
грэх — першародны?*

*Душа вымагае, а голас слабы
ўверных, сумніўных і ўбагаборцаў...
Няўжо-ткі дарэмна твой Сын
палибу́й
нас, Усятворца!?*

Вельмі цэласная, выдатная паэтычнае нізка Фелікса Баторына «Познім вечарам у дождж», асабліва вершы «Апокрыф» і «Я ўсё адно пайду на дно». Даўно сачу за яго творчасцю — і, чым далей, тым больш цешуся і пераймаюся яго паэтычнымі ўдачамі і спакутаваннямі — яго суперажываннямі чалавеку і неардынarnымі развагамі над яго векавечным і па сут-

насці прадказальным выракам. Адмысловы паэт, якога нашай літаратурыара было бы заўважыць і ўважыць яго чалавечы і творчы талент (эрэшты, пра што, каму і ў які час я гэта гавару?)...

*Плыву, жыву з апошніх сіл.
Нічога ў Бога не прасіў:
Што мне патрэбным можа быць,
Умеў зрабіць і зарабіць.
Адно адзінае прашу:
Не супакой маю душу
І мене як долей часу плынъ,
Каб з ёю дужацца, пакінъ.*

Алена Ігнацюк з Пінска ў сваіх вершах «Слухаць мора», як заўсёды, непаўторная і віртуозная фантазёрка. Праўда, вершы пераважна аднастайныя і па стыліўасці і па форме — гэткая своеасаблівая спроба выявіць разнаволеную рэчаіснасць пэўнага месца і часу, але чытаючыя бегла, міла і нярэдка ўражліва (назва гэтага агляду ёсць цытатыяй аднаго з вершаў)... Нізка блізкая да характарыстыкі самой паэткай:

*Мора тэкст — нібы верша радкі,
што выводзіць рука сімваліста...*

Даўно ўжо не чытаў вершаў Уладзіміра Мароза, таму было інтрыгуюна зайсці за яго край туману (назва нізкі) і паблукніць у ачышчанай ад слоўнага смогу прасторы. Балочыя, выпакутаваныя душой вершы, можа, сям-там занадта правільны ў сваім пасыле. Віной таму — затуманеная нацыянальная свядомасць народа, праз аблуду якой трэба шукаць пэўную дарогу, свой шлях да святла і свету.

*...Ды нічога не зробіш — брыдзём,
Як закладнікі крыўды і падману.
І нарэшце якім-небудзь днём
Дабярэмся да краю туману.*

Неблагія пачынанні ў маладога паэта Максіма Баравіка. Хоць, часам, эмоцыі перасільваюць здаровы сэнс, але ж ці ўздымалася б без таго вершаскладанне да пазіў...

Добрую справу робіць (творыць) Андрэй Хадановіч, перакладаючы на беларускую мову лепшыя вершы лаўрэаткі Нобелеўскай прэміі палянічкі Віславы Шымборскай. Важкі томік адборнай лірыкі вышрабаваны часам літаратурны густ. Чытаючы яго, далучаешся да шырокага светапогляду паэта, пачынаеш жыць лёсам яго вершаў.

Таксама ў перастварэнні з польскай Наталляй Русецкай і ў сцэнічнай адаптацыі Сяргея Кавалёва друкунца п'есы Францішка Уршула Радзівіл «Выкраданне Еўropy».

Смачна-чытальнае і апетытнае ўежжнае, душэўнае і ў корані сваім мудрае занатаванае паэтам Рыгорам Барадуліним гаваркое слова Вушаччыны. Лепш не скажаш, чым тое, што тут прачытаеш... Прадмову да «Вушачкага словазбору», які хутка выйдзе асобнай кнігай, напісаў У. Някляеў.

Следам і сам Уладзімір Някляеў выступае з працягам публікацыі сваіх «Знакаў прыпынку». Думныя, эмацыйныя запісы паэта з эгацэнтрычнай прыродай таленту. Чытанне здаймальнае, месцы да-сведчанае і безагляднае на самога сябе... Згадваючы асобныя дзеі

сваёй біяграфіі, аўтар міжвольна ўздымае палемічны пыл у завочных стасунках са сваімі бытлімі калегамі, хоць у душы і спадзяеца, што «калі будуть лічыць па вялікім рахунку, нам зацільца дарога, а не пыл над ёй.» Даводзіца толькі загадзя спачуваць тым, на каго той пыл асядзе. Урэшце, знаны паэт усё гэта добра разумее і афарыстычна зазнае: «Там, дзе ты сам не герой, там няма герояў».

Друкунца сардэчны ўспаміны-развагі Дануты Бічэль пра Ніну Мацяш, якой гэтымі днямі споўнілася б 70 гадоў. Завяршае расповед вядомая паэтика вершам сваёй каліканкі І. Жарнасек, у якім, напраўду, вобраз Ніны Язэпаўны паўстае як жывы:

*З усіх нашых сходаў
пісьменніцкіх
засталіся
трывала ў памяці
кветкі
на прыполе
Ніны Мацяш.*

Друкунца скасаваны на пачатку 70-х цэнзарам часопіса «Полымя» артыкул Сяргея Панізініка «Сумежжа сэрцаў і дум». Трэба адзначыць, што тэкст і сёння чытаецца з цікавасцю.

Рэдакцыя непашкадавала аўтому для палемічнага «двубою» на тэму «мастацкага густу» і «безгустоўнасці» ў культуры і літаратуре паміж Эдуардам Дубянецкім і Віктарам Жыбулем. Я, хоць і больш схільны да пазіцыі Эдуарда, але з прычыны ўжо немалога свайго творчага і жышцёвага вопыту, прымагчымасці ўздзелу, заняў бы тут сваю адрознію — трэцюю (не трацейскую пазіцыю «над»), а — «паміж» ці «пасярод...». Калі ж выкаць сваё больші канкрэтнае вобразнае ўражанне ад «казанині» супраціўных бакоў, то мне бачыцца ёсць як непамыснае ўтрапенне ахоўніка класічных традыцый Эдуарда Дубянецкага перед футурыстычным партрэтам Паўла Шукайлы, напісаным авангардным пэндзлем Віктора Жыбуля... Застаецца спадзявацца, што час выпрастася і зядзе ў адно пазіцыі абеддвух бакоў, кожны з якіх мае сваю пэўную рацэю. Таму што спрадвечнае і жышцідзейная пазіцыя ў творчасці была, ёсць і будзе толькі адна — высокамастацкая.

У часопісе друкунца і артыкул крэтыка і літаратуразнаўцы Евы Лявонавай «А душа падумала і здрыгнулася» (творчасць Максіма Гарэцкага ў свяtle еўрапейскага літаратурнага досведу). Параўнальны аналіз яго апавядання «Рускі» (1915) і навэллы Кафкі «Ператварэнне» (1912). Вельмі арыгінальнае супрацьстаўленне і неардынарныя высновы таленавітай дыследчыцы нацыянальнай і замежнай літаратуры.

Анатоль Сідарэвіч і Леанід Галубовіч друкунца і артыкул крэтыка і літаратуразнаўцы Евы Лявонавай «А душа падумала і здрыгнулася» (творчасць Максіма Гарэцкага ў свяtle еўрапейскага літаратурнага досведу).

Напрыканцы часопіса ў традыцыйнай рубрыцы «Дзеяслі» абанісуюцца новыя выданні Бібліятэкі СБІ з серыі «Кнігарня пісьменніка».

Такое вось літаратурнае жніво і яго пасляжнівінскі намалот. І ўсё дзеля вашага чытацькага здароўя.

► ЛІТКАЛЕЙДАСКОП

САЙТ ПРА ЛЬВА ТАЛСТОГА

Запрацаваў новы сайт, прысвечаны жыццю і творчасці Льва Талстога — tolstoy.ru. Яго з'яўленне прымеркавана да 185-годдзя пісьменніка (9 верасня).

На сایце, які задумваўся як афіцыйны партал пісьменніка, сабраная вывераная спецыялістамі інфармацыя пра жыццё і творчасць пісьменніка, змешчана шмат рэдкіх медыйных матэрыялаў: фатаграфіі, ілюстрацыі да твораў, аўдыё- і відэазапісы з музейных фондаў. Таксама на tolstoy.ru прадстаўленая інтэрактыўная геаграфічная карта, на якой пазначаны месцы, звязаныя з імем пісьменніка і месцамі дзеяння яго твораў.

На партале ўпершыню выкладзены ўесь 90-томны збор твораў Талстога ў электронным выглядзе. Кнігі можна бясплатна спампаваць у фарматах PDF, fb2 і ePub.

Праца па падрыхтоўцы электроннай версіі 90-томніка праводзілася ў межах праекту «Уесь

Талстой за адзін клік». Праект быў распачаты кампаніяй ABBYY сумесна з Дзяржаўным музеем Льва Талстога і музэем-сядзібай «Ясная Паляна» ў чэрвені гэтага года. Вычыталі талстоўскія творы валанцёры. Любы ахвотны мог спампаваць з сайта readingtolstoy.ru 20 старонак тэксту і спецыяльную версію ABBYY FineReader, якая дапамагае распазнаваць тэксты.

Праца праводзілася ў трох этапах: вычытка тэкста валанцёрамі, паўторная праверка валанцёрамі-аўдытарамі, вычытка валанцёрамі-карэктарамі і канвертацыя ў фарматы электронных кніг. Першы этап, паводле словаў арганізатораў, завяршыўся рэкордна хутка. За 14 дзён былі вычытаныя ўсе 90 тамоў. У праекце ўзялі ўдзел 3123 удзельнікі з 49 краін.

Збор твораў Льва Талстога ў 90 тамах выходзіў з 1928 па 1958 гады ў Дзяржлітвыдавецтве. У яго ўваходзяць усе мастацкія творы пісьменніка, а таксама дзённікі, лісты, публіцыстыка, філасофска-рэлігійныя творы і чарнавікі.

НОВЫ РАМАН ПРА ЭРКЮЛЯ ПУАРО

Як паведаміла «The Guardian», у Вялікабрытаніі будзе выдадзены новы раман пра бельгійскага дэтэктыва Эркюля Пуара. Аўтарам новых прыгодаў знакамітага літаратурнага героя стане пісьменніца Сафі Хана. Кніга, якая пакуль не атрымала назвы, з'яўліца ў верасні 2014 года.

Пасловах пісьменніцы, дзеянне новага рамана будзе разгортацца ў часавым прамежку паміж сюжэтамі «Таямніцы «Блакітнага цягніка» (1928) і «Загадкай Эндхайза» (1932). Лепшы сябар Пуара капітан Гасцінг у рамане не з'яўліца.

Правы на выкарыстанне вядомага персанажа ў новай кнізе былі атрыманы ў спадчыннікаў Агаты Крысці. Хана прадставіла ім і выдавецтву «Харпер Колінз» падрабязны стостаронковы план кнігі. Як заявіла пісьменніца, яна

думала над адным дэтэктыўным сюжэтам каля двух гадоў, але не магла прыдумаць, як адаптоўваць яго да сучаснага жыцця, і тады вырашила, што хоча зрабіць галоўным героем свайго рамана Эркюля Пуара.

Унук Агаты Крысці Мэцью Прычард заявіў, што рашэнне дазволіць працягваць дэтэктыўную серию пра Пуара далося яму і іншым спадчыннікам нялётка. Ён адзначыў, што яны з цікавасцю назіралі за працягам серыі пра Джэймса Бонда, напісаным Себасцьянам Фолксам («Д'ябал не любіць чакаць», 2008). «Мая бабуля напісала значна больш

кніг, чым той жа Ян Флемінг. Мы думалі, што ў спісе твораў Крысці і так занадта шмат пунктаў», — распавёў Прычард.

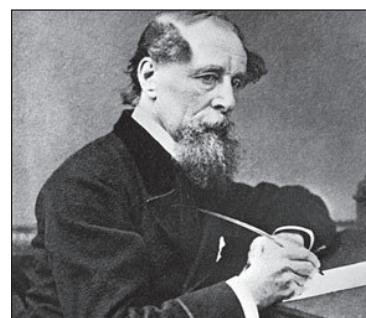
Сафі Хана адзначыла, што пасправе звяртацца з персанажам Крысці як мага асцярожней. «Я разглядаю кожнае напісане Агатай Крысці слова амаль як святое пісанне, так што пасправую не дапушчаю адмысловых вольнасцяў. Напрыклад, Пуаро сапраўды не будзе катаца на роліках», — заявіла пісьменніца.

Сафі Хана, ангельская паэтка і празаік, жыве і працуе ў Кембрыджы. Некаторыя яе паэтычныя творы ўваходзяць у адукацыйную праграму брытанскіх школ. Шырокую вядомасць Хана атрымала як аўтар дэтэктываў. Яе раман «Маленькі тварык» у 2008 годзе быў намінаваны на Дублінскую літаратурную прэмію.

Агата Крысці напісала 33 раманы пра Эркюля Пуара. Апошні — «Заслона» — быў апублікаваны ў 1975 годзе, незадоўга да смерці пісьменніцы.

ДОМ ДЗІКЕНСА Ў КЕНЦЕ

Дом ангельскага пісьменніка Чарльза Дзікенса ў графстве Кент, у якім ён жыў на працы апошніх 13 гадоў жыцця, ператвораць у музей.

пабудаваны новы будынкі. У цырымоніі адкрыцця аднаго з іх удзельнічала ўнушка пісьменніка Марыон Дзікенс.

Гэдсхіл-Плэйс у вёсцы Хайем у графстве Кент быў пабудаваны ў 1780 годзе для былога мэра Рочэстэра Томаса Стэфенса. Дзікенс упершыню ўбачыў асабняк у 1821-м, калі яму было дзвеці год. Як успамінаў пісьменнік, яго бацька тады сказаў, што калі ён будзе шмат працаваць, то калі-небудзь зможа купіць гэты дом.

Праз 35 гадоў пісьменнік купіў яго за 1,790 тысяч фунтаў і праз год пераехаў туды з Лондана.

У Гэдсхіл-Плэйс Дзікенс напісаў, між іншага, «Аповесць пра два гарады», «Вялікія надзеі» і «Наш агульны сябар», а таксама свой апошні няскончаны раман «Таямніца Эдвіна Друда». У 1870 годзе ён памёр у абдзеннім пакой асабняка.

Чарльз Дзікенс нарадзіўся ў 1812 годзе ў Портсмуце, дзе працы ў трох гады. З 1904-га ў яго дому працуе музей. Другі музей пісьменніка знаходзіцца ў яго дому ў Кэмдене (Лондан).

Такім чынам, у Брытаніі будзе тро музей Дзікенса. А вось помнік у яго гонар — пакуль што адзін. Ды і той з'яўліся толькі сёлета — у родным горадзе Портсмуце. Першапачатковая планавалася, што помнік паставяцца ў 2012-м, калі брытанцы святкавалі 200-гадовы юбілей раманіста, аднак на праект не паспелі сабраць грошы. Манумент, замоўлены «Таварыствам Дзікенса», ацэньваецца ў 118 тысяч фунтаў стэрлінгаў (191,7 тысяч даляраў), а апошнія ахвяраванне ад ананімнага дабрачынца ў памеры 25 тысяч фунтаў (40,6 тысяч даляраў) было нядайна.

Сам жа пісьменнік у сваім эстаменце прасіў не ўзводзіць яму манументаў. Вядома пра існаванне дзвюх скульптур за межамі Англіі, усталіваних у гонар Дзікенса: адна з іх знаходзіцца ў Філадэльфіі, другая — у Сіднэі.

НОВЫЯ КНІГІ СЭЛІНДЖЭРА

Навыдадзеныя творы амерыканскага пісьменніка Джэрома Д. Сэлінджэра, аўтара рамана «Лавец у жыцце», хутка пабачаць свет.

Пра тое, што кнігі Сэлінджэра рыхтуюцца да друку, паведамілі Шэнан Салерна і Дэвід Шылдс, аўтары біяграфіі пісьменніка. Інфармацыя была атрыманая імі з «дзвюх незалежных і дакладных крыніц».

У неапублікованых тэкстах чытачоў чакаюць героі папярэдніх твораў пісьменніка: Холден Колфілд («Лавец у жыцце») і Фрэні

і Зуі Глас (зборнік «Фрэні і Зуі»). Сэлінджэр таксама звяртаецца да свайго досведу ваеннай службы падчас Другой сусветнай вайны і захаплення ўсходнімі рэлігіямі, сцвярджаючы Д. Шылдс і Ш. Салерна.

Выдавецтва Little, Brown and Company, у якім выйшаў раман «Лавец у жыцце», а таксама сын пісьменніка Мэт Сэлінджэр каментаваць сітуацыю адмовіліся.

Адзначым, што Д. Шылдс і Ш. Салерна падчас напісання біяграфіі не супрацоўнічалі са сваякамі Сэлінджэра — яго сынам М. Сэлінджэрам і ўдовой Колін О'Ніл. Аўтары біяграфіі Сэлінджэра — не літаратуразнаўцы і не спецыялі-

ты па яго творчасці. Ш. Салерна — галівудскі сцэнарыст, вядомы па фільмах «Армагедон» і «Дзікуны», а Д. Шылдс — пісьменнік, аўтар кніг на розную тэматыку, у тым ліку аб прафесійным баскетболе і сучаснай літаратуре.

«Лавец у жыцце» — адзіны раман Сэлінджэра, які выйшаў пры яго жыцці, у 1951 г. Кніга здабыла велізарны поспех. Пісьменнік апублікаваў яшчэ шэраг навэлай, пасля чаго пачаў весці жыццё пустэльніка. Ён перастаў выдаваць свае кнігі ў пачатку 1960-х, аднак многія крыніцы сведчаць, што ён не перастаў пісаць. Так, у інтэрв'ю ў 1974 годзе пісьменнік паведаміў, што піша «штодня, але выключна для сябе». «Адмова ад выдання кніг прыносіць мне спакой», — патлумачыў ён.

ПРЭМІЯ ІМЯ САЛТЫКОВА-ШЧАДРЫНА

Пісьменнік Юры Палякоў уганараваны Усерасійскай прэміяй імя Салтыкова-Шчадрына за раман «Гіпавы трубач». Узнагарода аўтару лепшага твора, напісанага ў сатырычным жанры, была ўручыцца ў Кіеве, у дому-музеі, які носіць імя вялікага сатырыка, губернатара вобласці Мікітам Бялыем. На наступны дзень адбылася прэзентацыя гэтай кнігі — на Маскоўскай міжнароднай кніжнай выставе-кірмашы.

Старонка падрыхтавана паводле матэрыялаў РИА Новости, УНІАН, newsru.ua, The Guardian, lenta.ru, BBC News і news.tut.by.